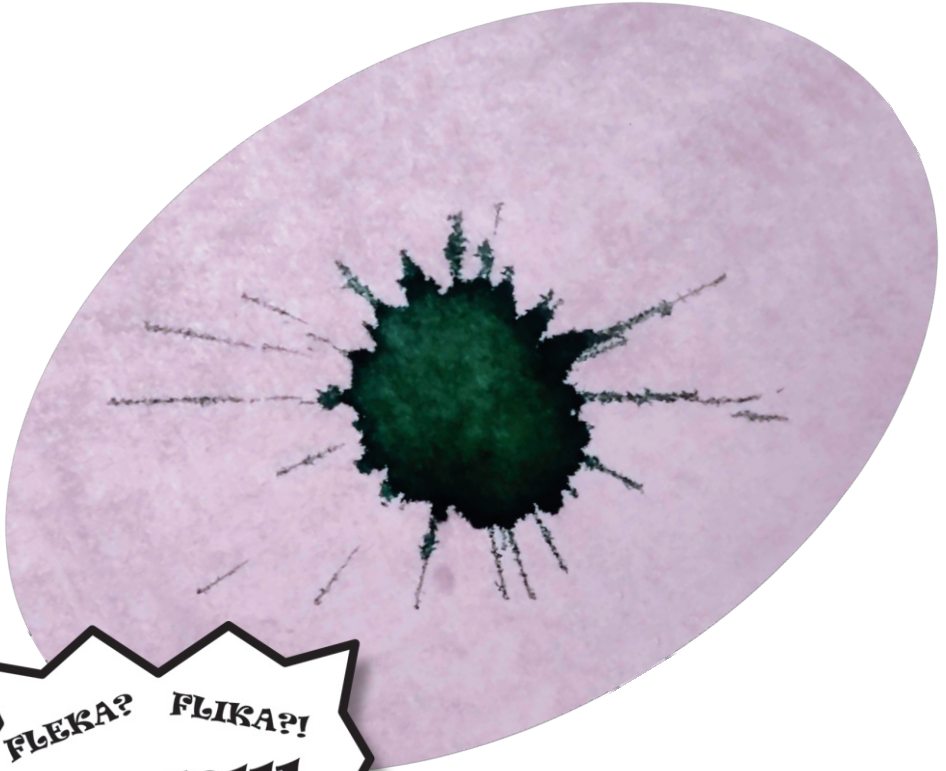

PARRSBEK

PARADOXALNO SEKULARNO GLASILO DRUŠTVA ZA ZNANSTVENU FANTASTIKU SFERA

146

Ljeto 2024

Štovani štioče...

Parsek s novim, proširenim, uredništvom napokon izlazi u redovnom ritmu na koji smo navikli u dobrim starim danima.

A novi dio uredništva je također dao vritnjak starom dijelu uredništva i potaknuo ga da riješi dugove koji se razvlače... Pa, vrlo dugo.

Jedan od dugova su i interviwi s prijašnjim GoH-ovima i sudionicima SFeraKona, pa vam tako u ovom broju donosimo razgovor s filkerom Wolfom von Wittingom, a u idućim brojevima vas čeka interview s Justynom Annom Barys nizozemskom znanstvenicom, suradnicom ESA-e i SFeraKonskim GoH-om 2017. godine.

Tko zna, za desetak godina ti razgo-vori možda dostignu sadašnjost.

U međuvremenu, kad već intervjuiramo filkera, zašto se malo ne pozabaviti i domaćim filkom? Ispada da to "malo" i nije tako teško, jer filka u nas baš i nema. Zašto onda ne biti ambiciozan i planirati poticanje filkerske revolucije u hrvatskom fandumu?

Zato, gitare i harmonike u ruke, počnite pisati i slati nam svoje filkove, a željno ih čekamo i na budućim konvencijama.

Filkaj dalje!

U Zagrebu, 29. srpnja 2024.

Mirko Karas

U ovom broju

Marko Štengl Gravitacijski bunar	2
Interview s filkerom: Wolf von Witting	3
Zvezdani bećarci!	10
Mirko Karas Tko to tamo filka?	12
Ron Fein Zmajev pogled na četiri tisućitu	15
Boris Švel - Dagi & Dalibor Perković - Izitpajn Sirius Bblues	18
Mirko Karas More tišine	20
Emanuel Ježić–Hammer Postmodernizam u stripu: <i>Watchmeni</i> Alana Moorea i Davea Gibbonsa kao paradigma poetike	21
Đuro Kecelja Superjunačina Toma Mijatović	33
Fan filk Mala klupica	45
Živko Prodanović Odlazak leptira. (vanjske korice)	

PARSEK je paradoksalno sekularno glasilo SFere, Društva za znanstvenu fantastiku, IV. Podbrežje 5, Zagreb. Izlazi kvartalno i još ponekad.

Uredio i prelomio: Mirko Karas **Dizajn:** Zrinka Denić
Svi prilozi vlasništvo i copyrighy autora.

Naslovnica: *Inkblot* (Marko Štengl), kolaž (& prijatelji)

Parsek na webu: parsek.sfera.hr
Kontakt: parsek@sfera.hr

PARSEK je glasanjem European Science Fiction Society na Euroconu 2011. u Stockholmu proglašen najboljim europskim SF fanzinom 2011. godine.

Parsek je sufinanciran sredstvima grada Zagreba.

U takozvano "online doba", kada su se sastanci SFere održavali online na Slacku i Discordu (Covid, naravno, a što ste vi mislili?), bili smo vrlo aktivni, a i kreativni. Tih mjeseci održali smo masu literarnih radionica, a jedna od njih je bila i stilska vježba u kojoj je trebalo osmisliti priču na temelju slike. U jednoj rundi slika je prikazivala malog zmaja u šalici čaja.

Pa evo jedne mikro-priče inspirirane tim šaličnim zmajićem...

Gravitacijski bunar

Marko Štengl

Zar opet? Mali davež! Jel on to mene zajebava ili su emocionalni čipovi riknuli? On i njegove šalice. Šalica ovakva, šalica onakva, šalica sa medom, zekom, kurcem, palcem i sad ZMAJEM umjesto izračuna.

-Jel' ti se sviđa?

-Da dragi odlično napreduješ u izračunima.

- Stvarno to misliš?

- Naravno ti si jedini moj.

- A ne znam.

- Pa spasila sam te od kratkog spoja.

Volim te.

- Da. Spasit ću i ja tebe. Računam orbitu.

- Hvala ti ljubavi.

Šalica sa najslađom grdobinom na svijetu pojavila se na ekranu. Na ručci i rubu počeli su se ispisivati brojevi.

Wolf von Witting je stari majstor fandoma (pravi SMOF!), urednik fanzina Counterclock i Clockwise i dugovječni filker. Upoznali smo ga na SFeraKonu 2016. gdje je držao predavanje o filku, i tijekom razgovora o svemu i svačemu dogovorili interview.

Odgovore smo dobili 2019... :)

Pišljive tri godine kasnije, preveli smo odgovore, i shvatili da je stvar još uvijek aktualna... Pričekali smo još tu zadnju godinu da se pojavi i neki parsek i da nastupi pravi trenutak za

Interview s filkerom: Wolf von Witting

Razgovarao: Mirko Karas

O: Dok je imenica filk jednako jasna kao i imenica Znanstvena fantastika (znači, potpuno nejasna), glagol filkati možemo opisati kao uzimanje nečije pjesme i ubacivanje vlastitog teksta u nju. Izvan SF fandoma to se zove "napraviti cover", čak i samo malo promijenite tekst (Na primjer, Bette Midler je 1983. prilagodila tekst pjesme "Beast of Burden" Rolling Stonesa). Kada je riječ o značajnijim izmjenama van fandoma se koristi riječ parodija. Filkeri, baš kao i svi ostali glazbenici, i dalje moraju poštivati autorska prava na javnim nastupima. I što je filker ozbiljniji glazbenik, više se toga pridržava.

P: Kako si završio u filku? Koju si prvu pjesmu obradio ili izveo i kako si se u tom trenutku osjećao?

O: U filk sam ušao postepeno. Šveđani su me upoznali s konceptom filka u kasnim sedamdesetima. Svoj prvi filk "Vurguzz in the Jar" sam napisao 1982. (*op.ur: Vurguzz je piće iz Perrya Rhodana koje sadrži barem 160% alkohola. Sav alkohol iznad 100% postoji samo u hipersvemiru. Pa ako ste mislili da je Pangalactic Gargle Blaster nešto jako...*) Nedovoljno da bih bio filker. Igrao sam se s muzikom, spajao svoju Amigu preko MIDI sučelja na tastaturu i napisao nekoliko pjesama koje je čulo (na sreću) samo nekoliko ljudi. 1988 godine smo pjevali filkove na NasaConu. Kasnije sam pjevao u zboru u Stockholmu i igrao krčmara u musical izvedbi Canterburyjskih priča. I onda me, iz vedra neba, Eckhard D Marwitz zamolio da pjevam (filkam) na SFCD-Conu u Ratzeburgu 1997. Zaista ne znam otkud mu je to palo na pamet. U to vrijeme nisam imao repertoar vrijedan spomena. Ali Eckhard je bio na

NasaConu te 1988. Možda je prvo sjeme posijano tamo. Ta 1997. je bila 20. godišnjica mog posjećivanja konvencija. U vlaku iz Stockholma prema sjevernoj Njemačkoj sam dovršio prvi veći svežanj filkova, dovoljan za tanju pjesmaricu. Nastup u Ratzeburgu je bio dobro prihvaćen, pa su me zvali da sve ponovim u Dortmundu sljedeće godine. Dogodio se i Eastercon u Manchesteru gdje sam po prvi put sreo jezgru britanskog filk fandoma. Sudjelovao sam na prvom filk kružoku. Od tada nadalje sam se definitivno smatrao filkerom. Prvi nastupi rijetko imaju efekt koji se pamti, ali kad prvi put dobiješ entuzijastični gromoglasni aplauz, onda znaš da nešto radiš dobro! Sljedeći korak je kad ostali počnu gledati što radiš i izvoditi tvoje pjesme. To je ugodan, dobar osjećaj.

P: Kojim temama se baviš u svojim pjesmama? Imaš li neke favorite? Zadnji put kad smo razgovarali pričao si kako upravo završavaš "Sunny Tatoonine", obradu "Sunny Afternoon" od Kinksa...

O: Tijekom godina aktivnog i intenzivnog filkanja (1997-2002) radije sam pisao hardcore SF, fantasy i tekstove o SF fandomu. Za pozornicu volim imati zabavne i interesantne tekstove. Volim imati materijal kojeg nitko prije nije vidio i čuo, pa kad me zovu na nastup, obično me to digne i napišem nove stvari.

Po glavi mi se mota više melodija iz public domaina. Ali teme iskrсну spontano. Kao kad su Bobu Dylanu dodijelili Nobelovu nagradu za književnost. I najednom je bilo prikladno filkati na njegove pjesme. Zamislio sam si Boba, zgurenog nad pisačom mašinom i punog literarnih ambicija. To bi bilo vrlo vjerojatno, imao ih je. Kad je pukla vijest, "Dobio si Nobelovu nagradu!" on je morao odsutno podići pogled i pitati, "Za što? Za mir?" Odgovor ga je morao lansirati u orbitu. "Ne, za književnost!"

"Koji K? Sjedim tu, pokušavam napisati knjigu i sada nema šanse da je objavim! Postavili su ljestvicu ovoliko visoko!" pokazao je visinu dlanom, s placem prema dolje i pokrio sve otvore za disanje. Sa znamo zašto je Bobu trebalo toliko vremena za odgovor i zašto više ne objavljuje knjige. Naravno da zaslužuje Nobela! Ne potežem to pitanje. Samo mislim da je dobio krivog. Zato sam napisao ovu pjesmu.

"These Were All But Words"

Riječi: Wolf von Witting - 18. 10. 2016

Glazba: Bob Dylan - "Shelter From the Storm" (1974.)

When I was young boy,
I heard a singer croon
I was yearning for the stars
And we were reaching for the moon
I smelled a lovely flower
And listened to the birds
Cheerfully they tweeted;
"These were all but words."

The songs revealed their meaning,
when I was a young man
I sang along for peace and love,
Became a loyal fan
At Woodstock gathered multitudes
Of lambs from all the herds
Who never had suspected;
"These were all but words."

I never harbored second thoughts,
While others may had thirds
So many words are wasted,
The Hill covered in turds
So noble the intention,
But wasn't it absurd
Said Hamlet to Ophelia;
"These were all but words."

We're withering in twilight,
The sun hides in a cloud
Behind colossal mushrooms,
We're huddling in a crowd
The carpenter from Duluth,
We salute him with our swords
And tag him with a medal, coz:
"These were all but words."

P: - Radiš li na nečem novom? Najnovijoj pjesmi?

O: Najinspirativnija pjesma koju sam čuo nakon dugo vremena je "I Have No More Fucks to Give" koju je napisao i izveo Thomas Benjamin Wild Esq ⁽¹⁾.

Pokušavam stupiti u kontakt s njim. Ako je za nešto takvo, možda bi mogli nastupiti zajedno. To bi bio moj prvi službeni nastup u posljednjih 18 godina. Inače, njegova pjesma skoro savršeno opisuje moje osjećaje o nastupima ovih dana. Nemoj me krivo shvatiti. Svatko voli imati publiku. Ali naučio sam na težak način da je, čak i kad imaš dobre stvari, ponekad teško dobiti ljude da te slušaju.

Osim u Njemačkoj. Njemački SF fanovi znaju slušati i zahvalna su publika. Uvijek volim otići tamo kad me pozovu. Sad imam dosta odmaka od svojih ranih filkerskih godina. A i život mi je dao dosta komedije da imam o čemu pisati...

P: Kad si spomenuo sve te godine, kakva je danas percepcija filka? Imam taj osjećaj da čak i okorjeli SF fanovi, geekovi po uvjerenju, smatraju filkere čudacima. Na više konvencija (u inozemstvu, op.ur.) sam vidio konvencijske veterane kako se šuljaju oko soba s filkerskim kružocima, radoznalo virkajući iz sjena... Je li to možda zato što vi nemate tremu? Ti se motaš tuda puno duže... što se tebi čini?

O: U prošlosti su SF fanovi bili čvrsto ujedinjeni svojim interesima u stvari čudne i čudesne. Mi smo bili čudaci, svi mi. A i muzika povezuje, tako da filkeri imaju dvije stvari koje ih povezuju.

I još nešto; od svih vrsta SF fanova koje sam sreo, filkeri su u načelu bili najotvoreniji. Volonterski brlog na Easterconu, kad sam bio tamo, je bio krcat filkerima. I mnogi filkeri pomažu na Worldconima. To su društveni i skromni ljudi. Zaista! Još nisam sreo filkera koji mi nije bio drag

P: Sada kad su znanstvena fantastika i geek chic dio mainstreama, ima dosta toga na YouTubeu, obrada popularnih pjesama sa SF tekstovima. Weird Al Yankowitz mi prvi pada na pamet sa svojom Saga Begins ⁽²⁾, ali ima i većih, zanimljivijih projekata poput "Princess Leia's Stolen Death Star Plans" ⁽³⁾, potpuno prepričane 4. epizode Zvezdanih ratova kroz album Beatlesa "Sgt. Pepper's Lonely Hearts Club Band"

Da li filkeri uopće registriraju sve te stvari? Kako sve to vidite; kao sljedeći korak u

nečemu što radite jako dugo, ili je tako nešto uvijek postojalo, samo što nije bilo dostupno bez socijalnih mreža i interneta?

O: Pretpostavke su ti točne. Postoji jako dugo, oduvijek. Tamo negdje 1980. sam objavio povijest Švedskog filkanja u sedamdesetima (na švedskom). Tradicija seže u prošlost prije nego li su mnogi od nas bili rođeni. Poul Anderson je još 1966. na WesterConu 19 pjevao "Bouncing Potatoes" na melodiju Waltzing Mathilda...⁽⁴⁾

P: - Što misliš o stanju filka danas, u odnosu na to kakav je bio prije 10 ili 20 godina? Puno se ljudi žali kako "tradicionalni", organizirani SF fandom na zapadu stari (Velika Britanija i SAD, sudionici Worldconu), dok se mlađa generacija specijalizira za neku franšizu, bilo filmsku, bilo književnu. Primjećuješ li nešto takvo među filkerima, ili je filk još uvijek zdrav i udara akorde sve u šesnaest?

O: Volim vjerovati da zajednica filkera ima svoj vlastiti život s puno novih lica, ali ako ćemo po istini, nisam bio niti na jednom filkconu poslije 15 Britanske filk konvencije "Quinz" u Ipswichu, 2003. godine.

Mislim da je to samo-zadovoljstvo mlađih generacija globalni fenomen koji utječe na sve i svakog. Uvijek sam ugodno iznenađen kad sretnem nekog mlađeg tko zapravo čita knjige.

P: -Prijeđimo na veselije teme. Imaš li neki trenutak u svojoj filk povijesti koji ti vraća smiješak na lice kad ga se sjetiš? Neki smiješni događaj?

O: Imam lijepa sjećanja na filk kružok u Manchesteru 98. i na dvije vrlo uspješne izvedbe u Dortmundu, 1998 i 1999 godine, sve zahvaljujući predivnoj publici. Ali za smijeh... Na jednoj švedskoj konvenciji se našao i Kjell Waltman, ragtime pijanist. Regrutirali su četiri dobrovoljca tako da su uperili prst u najbliža četiri snažnija muškarca koja su trebali odnijeti klavir do bara. Hrabri kvartet se potom izgubio s klavirom u našem predgrađu Stockholma. Ipak su sve kuće i ulice izgledale isto. Svi su smatrali da je to bilo jako smiješno, osim ove četvorice koji su teglili klavir. Je li nešto smiješno ovisi s koje strane smijeha se nalaziš...

**P: OK, vrijeme je za rundu brzo poteznih pitanja i odgovora.
Blues Brothers ili Spinal Tap?**

O: Uhhh... Oprosti, jesu li to kokteli, filmovi ili rock bandovi?

**P: Nećeš vjerovati - svo troje. Preporučujem!
Trzalica ili prsti?**

O: Prsti!

P: Što želiš na coveru svog albuma?

O: Ilustracije Hansa Arnolda...

P: Da imaš svoju grupu, kako bi se zvala?

O: (Raptor &) the Neurobots

P: A da si multimilijunaška filk zvijezda – koje bi ti bilo umjetničko ime?

O: Mimeoraptor.

P: Izvođač (živ ili mrtav) s kojim bi želio nastupati?

O: Thomas Benjamin Wild Esq ili Poxy Boggards.

P: Omiljena pjesma?

O: Trenutno? "The One I love"⁽⁵⁾

Popis spomenutih filmova!

- 1) "I Have No More Fucks to Give" - Thomas Benjamin Wild Esq (YouTube)
(<https://youtu.be/Vqbk9cDX0l0>)
- 2) "The Saga begins" - Weird Al Yankowitz (YouTube)
(<https://youtu.be/hEcjJSqSRU>)
- 3) "Princess Leia's Stolen Death Star Plans" - Pallette Swap Ninja(YouTube)
(<https://youtube.com/playlist?list=PL8s6sSjUyaxUk3mCUqiNuJiMNxs9QdthO>)
Za više materijala posjetite i njihov web www.palleteswapninja.com
- 4) "Bouncing Potatoes" - Poul Anderson (Fancyclopedia)
(https://fancyclopedia.org/Bouncing_Potatoes)
- 5) "The One I love" - Heywood Banks (YouTube)
(https://youtu.be/F4TD9b05_Fw)

Ili skenirajte jedan od QR kodova

Bećarac (prema tur. bekār: neženja, od perz. bikār: besposlen), vedar pučki napjev, često razuzdan.

U redu, većini nas su poznati lokalni bećarci, koji pjevaju o snašama, salašima i slavonskom zemljopisu. Kako bi bilo da ih poguramo tamo negdje daleko "far, far away, where no man has gone before"?

Zvezdani bećarci!

Sakupio i sklepaio: Mirko Karas

Ja Klingonac, i moj ćaća bio,
otac sinu bat'leth ostavio.

Gledaj Janeway, kapetancu pravu,
ne treba slavu, samo vruću kavu.

Mi Klingonci pravi smo bećari,
za raktajino i krvavo vino!

Oj, Voyagere sad si u gabuli,
jer kave nema u onoj nebuli.

Oj vulkanke, niste čedne snajke
u Pon Faru sve ste radodajke!

Alfa kvadrant ima mnogo rasa,
kad Borg dođe nikom nema spasa

Svi Vulkanci hladnokrvni momci,
šiljate uši, logika u duši...

Borga kocka, mene to ne dira
Sedma ako me asimilira

Oj Picarde, ti si lola prava,
i kapetan, i ćelava glava

Oj Rikeru, švalerčino jedna
kad snašu spaziš Prime directive gaziš!

U svemiru ne čuje se vriska,
kad predator aliena tiska.

Gdje si Kirče po svemiru luto,
sve svemirke dvaput isprevrto

U aliena krv je kiselina
al je blaža od podravskog vina!

Na Tatooini mene stvari muče,
pijesak uvijek nekud se zavuče

Anakine, nemoj bit budala,
nek ti sablju drži Amidala.

Anakine, prevrši se mjera
kad pretvori se u Dartha Vadera

Đe si lolo, Skywalkeru Luče,
Jel' zbog tebe zvijezda smrti puče?

Vid moga svjetlosnoga mača,
nek svi znaju kom je Vader ćaća!

Oj đedaju ispun' želju tati,
na tamnu stranu ti se preobrati

Idem šorom sa svjetlosnom sabljom
misli raja, povratak đedaja.

Imam X-Wing, na X-Wingu blaster,
S tim blasterom gađam ja Tie Fighter.

Princezu Leiu ljubili su mnogi,
od Jabbe Hutta do rođenog brata!

Tko to Leiu u bikini stavi,
ona njega sa lancem zadavi.

Hane Solo što si opet reka?
Prošo Kessel u dvanajst parseka!

Eto mene i moga kris noža
rasporit ću harkonenskih koža

Ima trava okolo korenje,
na crvljem zubu Sardaukar stenje

Tko to mojoj snaši prigovara
osjetit će njenog Gom Jabarra

Malo tko se s njome može mjerit
Prava ona Bene je Gesserit.

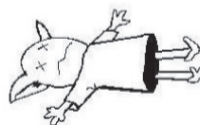
Šef Harkonen, baš je pravo prase
zbog AG polje leti on bez mase.

Za Shai Huluda jedna stvar je bitna
uvijek treba hodati bez ritma

Muad Dib si cijeli sietch mi više
e pa jesam, šta se koga tiče.

Arakise, tebe zovu Dina
pun si pijeska i pun si začina

Što na Dini zadatak je preči?
Svi će reći Začin mora teći!

Pa dobro, kako to da do sada nismo baš čuli za filk u Hrvata ako nismo osobno poznavali tih par filkera? Pitanje je na mjestu. Hrvatski fandom pratio je zapadnjake u mnogim trendovima, a prati ih još uvijek. Zašto se onda ne ori pjesma? Pjeva li tko uopće?

Tko to tamo filka?

Mirko Karas

Dok sam pripremao ovaj broj, razgovarao sam o filku sa SFerašima, prvenstveno s izitpajnom, koji je jednom prilikom već napisao članak na temu filka, a i sam ih je podosta posložio.

Kad sam ga pitao što ima novog s filkom u Hrvata između tog članka i razgovora, i što bi napisao u novom članku, rekao je samo jednu riječ:

NIŠTA!

I koliko god to bila istina o napretku i trenutnom stanju filka u Hrvata, kao tekst je... pa, bijeda!

Jer nakon kratke faze u kojoj je filka bilo, sve je zapelo. Izitpajn je vjerojatno još uvijek najplodniji filker u nas (da ne kažemo jedini) iako ni on nije nešto pisao u zadnje vrijeme, a drugih autora baš i nema.

Pa dobro, gdje je zapelo? Zašto hrvatski fandom ne filka?

Filk je jako često humorističnog karaktera, a hrvati su ipak Balkanci dušinarod stihoklepaca!

Bečarci, poskočice, svatovske, starogradske... Pa i reperi nam imaju zafrkantske tekstove, a neki su imali hitove koji su definicija filka.

(TBF: Data, 2007.)

On je jedan jedinstven, njime ponosi se flota

U galaksiji ciloj nema takvoga pilota

Uspravno stoji za konzolom kormilara

Načinjenog od neuništivog materijala

Moždani pozitroni mu rade ka ludi

Procesira masu tetrakvota u sekundi

Izračunava zadatke, unosi koordinate

Zna radit na sve brodske aparate

I nikad se ne smije, a uvik valja baze

Poznat je po snazi, klingonci ga se paze

I glumi i svira, on je posebnog formata

Meštar od zanata, komadanta

Fezore na pozdrav kad vidiš komandanta

Fezore u zrak kad vidiš komandanta

*Mada je mašina, nije zao ka Borg
A najbolji prijatelj je njemu LaForge
Vole ga i Riker i savjetnica Troy
I doktorica Krašer premda je stroj*

Dal je slobodan il rob bilo je pitanje tad

*Kad ga ubranja Žan Luk Pikard
Iako je robot ima ljudskih osobina
I od masu ljudi ima više vrlina*

I zaista bi teško našli njemu mana

Za hrabrost je dobia masu oblikovanja

I u meni on uvijek isto pitanje budi

Šta tribamo činit da bi bili ljudi

Fezore na pozdrav kad vidiš komandanta

Fezore u zrak kad vidiš komandanta

Komandant Data, tijelo, lice

Kad ćeš doći do Zemljice

Da pričaš danima jer nas zanima

Dali u stroju obitava anima

Otkrij nam tajnu, što ne kupuje se novcem

Dali ikad sanjaš električne ovce.

I SF u našoj glazbi nije neka novost. Osamdesetih godina prošlog stoljeća smo imali *Blentone*, sedamdesetih *Novi val* i *Baladu o 2000* grupe *Time*, čak su i *novokomponovane* imale raketni program još tamo 1968!. (op.a. Da znamo da je Mašinka iz Srbije, ali nemojte se pretvarati da narodnjake kod nas nitko nije slušao!)

(Mašinka Lukić: *Apolo 9*, 1968)

Spavam, jadna, u drveni krevet

a moj Mile u Apolo devet

momci mi se veru na Veneru

devojke im kiselicu beru

Ref. 2x

*Suve šljive i planete
a na Zemlji plače dete
moli hleba i salate
jer je gladno, brate*

*Kaži, Mile, vasijski brate
na Mesecu ima li salate
il' salate, il' pršute stare
il' su tamo sve gole pustare*

Ref. 2x

*Ja sam vredno radno dete
zato želim na planete
na Zemlji nas đavo vreba
mnogo dzaboleba*

*Ko li našu zemlju špijunira
iz letećih nećijih tanjira
da l' su oni od Apola veći
nepoznati neki ljudi treći*

Ref. 2x

*iz ove se naše koze
nikuda neće i ne može
Navalila buka, jeka
dvadesetog veka*

Možda je problem što se mi preozbiljno shvaćamo. Želimo biti umjetnici, a velika umjetnost mora biti smrtno ozbiljna i bolna. Znae ono o velikoj umjetnosti i velikoj boli, *Weltschmerzu* u duši, što nam prsa guši...

Hmm, ispričavam se...

Možda kada bi filk bio primijenjen na znanost recimo? To bi moglo popularizirati i školstvo i SF i filkanje, zašto ne bi pokušali s tim? Recimo, zadnjim univerzalnim zajedničkim pretkom, hipotetskim

organizmom koji je najbliži zajednički predak svih životnih formi na Zemlji (eng. L.U.C.A.)?

(Last Universal Common Ancestor)
(lyrics (c)2008 Howard A. Landman)
(music: Luca – Susan Vega)

My name is LUCA

*I lived on the ocean floor
near some hydrothermal vent
or maybe in a tidepool near the shore
and everything that's now alive
is my descendant that survived
all the others went away (x3)*

*I'm not the first life, no.
That was way before my time.
Things were so much simpler then
The very start of evolution's climb.
Born in a world of RNA
or some say protein, some say clay:
No one knows just what it was (x3)*

*Now if you feel inclined
to explore your family tree
you're gonna have a real hard time
tracing all the way back down to me
'cause horizontal gene transfer
has left the path a tangled blur.
Still it wouldn't hurt to try (x3)*

I što kažete? Nađemo li pravu melodiju, nitko više nikad neće pasti ispit iz nit ijedne teorije! Naravno, naše školstvo će zahtijevati nešto ozbiljnije, monumentalnije, recimo, narodni ep?

Pridržite nam vurguzz! Imamo mi nešto u kajdanci i za to!

(Nepoznati autor:LHC)

*Što to leti kroz ovaj detektor?
Da l' ro mezon ili tauoni?
Ne, ro mezon već bi se raspao.
Tauoni već bi izletjeli.
To je Božja Higgsova čestica.*

...

*Hvala Bogu i današnjem danu,
Kad ščepasmo tog maloga đavla.
Što god bio, neka Higgs baš bude.
To nam paše, pa nije dilema,
Ja'l ga ima, ja'l ga ipak nema.
Gdje su oni što mogu da sude,
Kad se skupa lažemo od vijeka?
Sad još treba narod uvjeriti,
Mnogobrojne njine sumnje skriti,
Pa se riješit brige povelike.
Za katedre i za dobre glase,
I za u se, na se i poda se.
Onda ćemo braćo nazdraviti,
I krenuti put Stockholma grada.*

Dakle, opcija ima, samo treba sjesti, naći melodiju i... sklepati tekst! U SFeri smo nedavno otkrili da nas ima dosta koji znaju svirati, a još više onih koji barem pokušavaju svirati neki instrument. Je li vrijeme da tamburanje slobodnim stilom usmjerimo u filk? Zašto ne?

Čujemo se za godinu dana... Nadamo se da na pitanje što je novog u filku odgovor neće ponovno biti NIŠTA!

Ron Fein nam se javio iz Newtona u Massachusettsu. Pa danu (a ponekad i po noći) odvjetnik i aktivist, a po noći pisac i glazbenik, Ron ima široki spektar interesa koji mu, čini se, dosta pomaže pri pisanju. Objavljivao je priče po raznim časopisima (Nature, Daily Science Fiction, Factor Four...) a ovu o dugovječnom zmaju objavio je časopisu MetaStellar u svibnju ove godine. Ronove pripovijetke i glazbu potražite na njegovoj stranici ronfein.com

Zmajev pogled na četiri tisućitu

Ron Fein

Prijevod: Mirko Karas

Lektura: Emanuel Ježić Hammer

I tako je, pri kraju svojih dana, veliki zmaj Gorelka drijemao na svojoj gomili dragulja, okružen morem zlatnih tričarija. Njegova golema crvena krila počivala su povrh njegovog gorostasnog trupa, sada potamnjenih krljušti koje su se mutno presijavale pod slabašnim svjetlom spilje isklesane u utrobi planine. I kada se čovjek (ili polutan ili patuljak ili štogod da je bio) ušuljao u spilju, Gorelka je uzdahnuo zaškiljivši na jedno oko. Zamumljao je, bez imalo elana: “Strepi, o smrtniče, jer ja sam veliki zmaj Gorelka... Opustošitelj Nebesa i tako dalje.”

Čovjek je – Gorelka je sada bio siguran da je riječ o čovjeku, sudeći po smrdu mokraće koja je curkala niz njegovu nogu –

oklijevao. Gorelka je stisnuo još uvijek oštre zube i namrštio se. Kraj je bio blizu i on ga nije želio odlagati.

Stoga se raskrilo, širom otvorio oba oka i zafrktao. Prije tisuću godina, Gorelka bi *tutnjao*. Buknuo bi udar rastopljene vreline, njegov bi vulkanski dah ispunio spilju i obasjao njene zlatnike, pehare i dijademe koji bi zasjali poput sitnih iskričavih zvijezda.

To je bilo tada.

“Dakle?” zagrmio je.

Čovjek – bijedan stvor, životnog vijeka od jedva osam godina, ili je bilo osamdeset? Gorelka se nikad nije mogao sjetiti – je mucao i treptao.

“Dakle?” ponovio je Gorelka. “Nećeš li mi postaviti zagonetku? Ili me pokušati prevariti kako bih se izvrnuo da možeš pronaći ranjivo mjesto?”

Mislili su da su tako originalni, sa svojim pametnim malim zamislima. Ali nakon četiri tisuće godina, zmaj je premazan svim mastima.

Čovjek je obrisao ruke o hlače. “Budi pozdravljen, Gorelka! Dodoh da... slavim tvoju mudrost i čudesa”, strijeljao je očima lijevo-desno, tražeći neki izlaz.

Gorelka je zagrakao u slabašnom cereku. “Zar će zaista ovako završiti? Poslije četiri tisuće godina, da moj konačni protivnik bude tako bijedan? Nećeš me čak ni pokušati nasamariti da pojedem volujske kože ispunjene krečom, ili teleće punjene gorućim sumporom, ili pite spravljene od smole, loja i dlake?”

Čovjek je tupo zurio, ne shvaćajući.

Gorelka je zakolutao očima. “Nešto od čega će mi prsnuti trbuh?”

“Ah”, rekao je čovjek. “Ako ćemo iskreno, mislio sam se usredotočiti na hvaljenje tvoje veličanstvenosti i zlatoustosti.”

Gorelka frknu. “Laskanje i laži te neće spasiti.”

Čovjek se odmaknuo, čučnuo i prešao rukom preko zlatne krune optočene

dijamantima i biserima.

Još bi prije pedeset godina takva uvreda uzburkala Gorelkin žarki bijes. U danima svoje mladosti bi se, na najmanji izazov, uzdigao na stražnje noge, plameno crvenih očiju. “Strepi, o smrtniče!” grmio bi. “Jer ja sam veliki zmaj Gorelka, Opustošitelj Nebesa i Prokletstvo Ljudi!” Jednom, prije davnina, krađa samo *jednog* zlatnog kaleža iz njegovog brloga (i to čak niti nekog posebnog ili vrijednog) bi ga toliko razbjesnila da bi razorio cijelu zemlju.

Sad se sve to činilo besmislenim.

“Nema veze”, promrmljao je Gorelka. “Ukradi to, ili nemoj. Štogod napravio, ništa se neće promijeniti.” Teško je uzdahnuo, sklopio krila i smjestio se natrag na gomilu dijamana, safira i smaragda koji su mu činili ležaj.

Kroz četiri se milenija suočio s *toliko* protivnika. Neki su bili podmukli, poput hulje koji je iskopao jamu između Gorelkinе spilje i vrela gdje je pio svoju vodu, i onda ga, kada je Gorelka protutnjao kraj njega, proba odozdola. Drugi su bili silni, poput nebeskih ljudi koji su vitlali gromovima dok nije pustio i zazvao kišu.

Svi su oni bili mrtvi.

Kradljivčeva su stopala krckala kroz hrpe blaga dok je žurio iz pećine, ali se Gorelka nije niti mrdnuo.

Zijevnuo je i oborio teške vjeđe. Četiri su tisuće godina dugo vrijeme, čak i za zmaja. Pržio je sela i gradove, proždirao goveda i djeve i borio se s bezbrojnim junacima i svecima. Ako mu ovaj zadnji protivnik neće pružiti dostojnu borbu, neka tako bude. Neka veliki zmaj Gorelka, posljednji od svoje vrste, ode u miru s ovog svijeta.

Na posljetku, je li bilo bitno? Okruživala su ga sva blaga koja je ikad mogao poželjeti. Nikad nije bilo dosta, i bilo je puno previše, dok konačno nije bilo gorka šala - pougljenjeni ostaci požudnih težnji kojih se više nije mogao niti sjetiti. Sve što je Gorelka sada želio bilo je ništavilo.

Sklopio je oči. Sada, na kraju svojih muka, bio je spreman na zaborav.

Izdahnuo je posljednji sumporni dah. Zatim je njegovo sivo srce stalo, a masivni gušterski trup planuo u pucketavu zelenu vatru. Masni crni dim omotao je spilju dok su izgarale njegove krljušti, kosti i konačno, utroba.

Velikog zmaja Gorelke, Opustošitelja Nebesa i Prokletstva Ljudi, više – konačno – nije bilo.

#

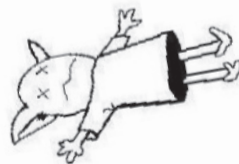
Prošli su sati, možda i dani. Dim se polako razišao. U spilji nije bilo nikoga da posvjedoči.

Ali da je nekoga *bilo*, vidio bi veliku udubinu u gomili blistavih, poput britve oštih dragulja – krater koji je ostavilo čudovišno tijelo koje je gomilu zvalo ležajem.

Usred jame, nešto je sitno – nešto svjetlozeleno i zlatno - zašuškalo među dragim kamenjem. Zatreptalo je očima. Na samo jedan trenutak, objesilo je ramena. Hrapavo je uzdahnulo - kao da kaže: *Ne opet*.

Tada je pročistilo svoje bijesno malo grlo, razmotalo nježna opnasta crvena krila i sitnim krikom obznanilo,

“Znajte me i strepite! Jer ja sam veliki zmaj Gorelka, Opustošitelj Nebesa i Prokletstvo Ljudi!”

Filk koji slijedi je nastao u raspravama na NOSF forumu 2012 godine. Xaotix je iz vica polovicom rujna izbacio prva dva stiha, a zatim je Dagi preuzeo stvar u svoje ruke i početkom listopada spjevao kompletni uvodni monolog Zenica bluesa Zabranjenog pušenja.

Kakvih dvanaest bajrama! Nije prošlo niti tjedan dana kad s Izitpajn objavio s tekstom pjesme...

Sirius Bblues

Text: Boris Švel - Dagi (4.10.2012.) & Dalibor Perković - Izitpajn (10.10.2012)

Glazba: Zenica blues (Zabranjeno pušenje)

Eeeee, Rikon 2011!

Pamtim to kao da je bilo danas, kad je babo Horak donijo prvi broj Siriusa B do nas...

U ruci mu piva, oko vrata akreditacija, i reko da će biti i časopis, i portal, i godišnjak, i da ga neka nostalgija vuče, i da će izdavati što mu bude ćef.

Prođe otad pola bajrama, al se novi broj ne dostavi nama.

Kažu da ga je u tiskari satro trošak.

Mi smo fanovi čučali na Kajzerici, komšiluk viko: "SFera bona pusti hajvana, u Narodnu Republiku dođi nama! Tamo je tržište!"

Onda smo uletjeli u europsku priču, organizirali konvencije, prevodili priče, izdavali zbirke.

Mislili smo da za to imamo nekog šlifa.

I zaboravili riječi babe Prčića u rijetkim trenucima kad nije reminisciro:

"Sine", veli, "Tko uređuje za raj, a za paru mu se svira, završit će karijeru na kraju Sibira!"

I fakat. Kad murija uleti na SFeraKon i reče: "Hajdemo, raja, fajrunat!" ostadosmo bez ičega.

I zaboravili sve zajedničke akcije i sve zajedničke derneke, i kakav je belaj bio kad smo radili Kontakt.

I sada u miru praznih prostorija na Kajzerici razmišljamo o riječima babe Prčića u rijetkim trenucima kad ovaj nije reminisciro.

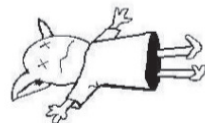
"Sine", veli, "Tko uređuje za raj, a za paru mu se svira, završit će karijeru na kraju Sibira!"

Na SFeraKon kada pođem ja
Prati me pe'šest geekova
Davorin Horak rek'o "Dvan'est brojeva,
Dvan'est brojeva vrijedi pretplata."

Tužna je moja sudbina.
Stari Sirius bješe dobra hartija
Al' ode hartija, presudila joj Partija
Ne razumiješ ti to, mladi hadžija

Sirius, volim svaki njegov broj
Zbog njega ja volim život svoj
Svak' ko sumnja u dvan'est brojeva
be-be-be-be Siriusa
Taj je A-drkadžija

Al' plaši me jedna istina
Jednom ću u kasić virnut ja
Al' mjesto novog broja će se samo vitlat prašina
A pretplata se nikom ne vraća

Eh te online godine... Ne podjsećaju nas samo na izolaciju, nego i na to koliko neki brojevi Parseka kasne. Ova je priča ipak nije nastala za tadašnji broj Parseka. Nastala na online FantaSTikonu 2020. godine koji se odvijao na Discordu, u jednom od drabble izazova.

Preciznije, nastala je pokraj FantaSTikona, jer je napisana u autu koji je baš u tom trenutku prolazio kraj Splita...

More tišine

Mirko Karas

Kad je pjesma kitova utihnula na Arktiku, mislili smo da su se povukli u mirnije vode, s manje ljudske aktivnosti. Zašto su se onda sjatili u najprometnije pomorske koridore? Nismo znali objasniti...

Da je pjesma potpuno nestala smo shvatili kad su već naveliko nestajali brodovi. Tankeri, kontejneraši, nosači aviona... Cijele flote.

Jedrilice još plove neometano.

I dok se More Tišine širi oceanima, neki sumnjaju sa kitovi možda nisu nestali. Samo se skrivaju.

Za razliku od ljudi, oni znaju kad treba umuknuti.

Bilo je to jednog siječanjskog utorka, kada je na rasporedu SFere bio književni klub o Watchmanima Alana Moorea i Davea Gibbonsa. Kao i obično, rasprava je bila živahna, uz puno gestikulacija, no ovog puta smo nanjušili još nešto - previše citata i referenci na razne radove iz teorije književnosti. Ispostavilo se da je Emanuel na faksu napisao esej o Watchmenima i koliko god se trudio sakriti nedjela iz mladosti, na kraju smo se ipak dokopali tog famoznog eseja... Pa, bilo bi šteta da ga se ne pročita, zar ne?

Postmodernizam u stripu

Watchmeni Alana Moorea i Davea Gibbonsa
kao paradigma poetike

Emanuel Ježić–Hammer

Quis custodiet ipsos custodes?

Juvenal: Satire, VI., 374.

1. UVOD

Medij stripa kako ga danas shvaćamo (nastranu sada teorije prema kojima su egipatske zidne slikarije prvi stripovi, i tome slično) nastao je negdje početkom XX.st. i otada je prošao kroz brojne promjene, kao i svaki drugi medij. Autori su kroz brojne različite stilove i žanrove istraživali i iskorištavali mogućnosti medija, u umjetničke ili komercijalne svrhe, sve dok nismo došli do točke suvremene nesagledive pluralnosti, koja se često naziva postmodernom. Mnogo se toga što danas cirkulira medijem pod tom egidom lako može svesti pod lyotardovski *junk* postmodernizam⁽¹⁾ ili para-postmodernizam, čiji je u našem popularnom imaginariju bez sumnje najpoznatiji predstavnik Zagor. Nije nužna naročito

1) Appignanesi et al.: *Postmodernizam za početnike*; Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.; str. 47.

duboka analiza da se vidi da njegovim autorima nije nakraj pameti problematizirati ikakva postmoderna pitanja, već jednostavno koriste postmoderanu dozvolu da u tekst ubace bilo što na osnovu čega je moguće konstruirati pripovijest koja bi se uklopila u elementarnu „zagorijansku“ eskapističku strukturu⁽²⁾ i zadovoljiti čitatelje. S druge strane, postoje i brojna djela koja prema umjetničkim i filozofskim definicijama doista imaju pravo na „titulu“ postmodernosti. Sredinom '80.-ih godina prošlog stoljeća tri su stripa, *Watchmen* Alana Moorea i Davea Gibbonsa, *Maus* Arta Spiegelmana i *The Dark Knight Returns* Franka Millera, na velika vrata inaugurirali novi način oblikovanja medija, tzv. *graphic novel*, odnosno *crtani roman*⁽³⁾. Iako su unutar stripovskog kanona i ranije postojali stripovi koji su na različite načini crpili iz baze strogo shvaćenog postmodernizma, tek su *Watchmeni* u najvećoj mjeri razradili i profilirali postmoderne postupke i motive kojima su se služili, te u najvećoj mjeri iskoristili potencijal medija za njihovu implementaciju. Stoga ću svoju analizu (nekih od mogućih oblika) suodnosa postmodernizma i stripa izvesti upravo na analizi (koja nipošto ne pretendira na iscrpnost) ovog teksta.

2. O TEMPORA, O MORES

Watchmeni žanrovski spadaju u super-junački strip, ali možemo ih svrstati i u znanstvenu fantastiku, u podžanr tzv. alternativne povijesti, temeljene na pitanju „što ako?“, što je forma koju su postmodernisti često koristili, ekvivalentna ulozi koju je za moderniste imao žanr kriminalističkog romana⁽⁴⁾. Može se reći da svaki super-junački strip ovamo spada, ali tradicionalni primjeri žanra trude se svesti iskazivanje vlastite povijesnosti na minimum⁽⁵⁾ i smjestiti svoje junake u svojevrsnu cikličku permanentnu sadašnjost, u vremenski kontinuum kakav Eco naziva oneiričkim⁽⁶⁾, koja ne ulazi ni u kakvu osviještenu polemiku ili bilo kakav drugi oblik međuigre s realnom poviješću. Takav se pristup, sa svojim mitopoetičkim i komercijalnim razlozima koje Eco navodi, može gledati kao istovremeno jedan od simptoma i konstruktivnih čimbenika postmodernog tzv. nultog stanja svijesti⁽⁷⁾. Ovdje dolazi do pomalo paradoksalne situacije u kojoj *Watchmeni* svoj postmoderni status u ovom pogledu stječu upravo naglašavanjem povijesnosti, protoka vremena i logičnih uzročno-posljedičnih odnosa. Povijest *Watchmena* jest iznimno razrađena i konstantno naglašava svoj ontološki status,

2) Priroda ove strukture i njezina prijemčivost za publiku bi sami po sebi mogli biti zanimljiva tema istraživanja.

3) *The Concise Oxford English Dictionary* (Oxford UP, Oxford, 2000.) definira *graphic novel* kao „roman u formi stripa“ (svi su prijevodi s engleskog u ovom tekstu moji), što je očito pogrešno budući da implicira neki oblik adaptacije. Radi se zapravo, najkraće rečeno, o stripovima pisanih u zatvorenoj narativnoj formi umjesto otvorene serijalne, predviđenima za visokokompetentne čitatelje.

4) McHall: *Postmodernist fiction*; Routledge, London & New York, 1999.; str. 59.-65.

5) Reynolds: *Superheroes – A Modern Mythology*, 1993; cit. u Matozzi: *Innovating Superheroes*; <http://www.reconstruction.ws/032/mottazzi.htm>, 28.IV.2005.; odlomak #11.

6) Eco: *The Myth of Superman*; u *The Role of the Reader - Explorations in the Semiotics of Text*; Indiana UP, Bloomington, 1984.; str. 114. 5.

7) Usp.: Appignanesi et al.; str. 150.-151.

istovremeno nezavisan od realne povijesti i o njoj ovisan. Da bih čitateljima koji nisu upoznati sa tekstom ilustrirao ovu tezu, i dao referentni okvir za neke kasnije analize sada ću ukratko i kronološki (u tekstu takve signale dobivamo kroz niz analepsi i kvazi-nefiktionalnih dikurzivnih tekstova, poput isječaka iz autobiografija likova, policijskih dosjea ili eseja o povijesti stripa, umetnutih na kraj svakog poglavlja, koji i vizualnim i jezičnim stilom u potpunosti simuliraju uzore) predstaviti neke od osnovnih događaja i lica koji konstituiraju svijet *Watchmena*.

Krajem '30.-ih godina XX. st. se na području istočne obale SAD-a pojavila skupina ljudi obdarenih psihofizičkim sposobnostima zavidnim, ali smještenim u potpunosti unutar ljudskih mjerila, koji su se odijevali u živopisne kostime, nosili živopisna tajna imena (nijedno od kojih nije predstavljalo složenicu s engleskom riječi „man“) i individualno se, nezavisno od organa zakona, borili protiv kriminala, za koje se uvriježio naziv „maskirani pustolovi“⁽⁸⁾. Borili su se u početku svaki zasebno, a potom okupljeni u skupinu pod nazivom The Minutemen, koja je raspuštena 1949.g., a do sredine '50.-ih većina je članova nestala sa scene, osim Comediana koji je ratujući na Pacifiku razvio tijesnu suradnju s američkom vladom. 1960.g. nastaje Dr. Manhattan i označuje postupnu pojavu nove generacije super-junaka, a prije svega remeti hladnoratovsku ravnotežu snaga u korist Amerike i rapidno ubrzava tehnološki napredak. Ova, druga generacija super-junaka djeluje do 1977., kada dugotrajni animozitet javnosti spram njih kulminira policijskim štrajkom i masovnim prosvjedima i javnim neredima. Zbog toga ih Senat hitno stavlja van zakona, s izuzetkom Dr. Manhattan i Comediana koji rade za vladu, dok ilegalno nastavlja djelovati i Rorschach, sociopat s kompleksom anđela osvetnika, čovjek manihejskog sustava vrijednosti i fašistoidnih političkih stavova.

Osnovna priča se odvija 1985.g. (dakle u sadašnjosti, u vrijeme nastanka stripa). Richard Nixon je u Bijeloj kući već četvrti mandat, zahvaljujući činjenicama da je Dr. Manhattan 1971. izvojevao Americi laku pobjedu u Vijetnamu i da je nepoznati počinitelj ubio novinare Washington Posta Woodwoda i Bernsteina i tako spriječio aferu Watergate (implicira se da je u pitanju Comedian, kao i u slučaju Kennedyeva ubojstva), dok je Gerald Ford potpredsjednik, a zahvaljujući američkom intervencionizmu u Afganistanu u toku je velika blokovska politička kriza i nuklearni rat se već čini pitanjem dana. U svakodnevici glavna sredstva prijevoza su električni automobili i cepelini, sveprisutan je lanac restorana brze prehrane pod imenom *Gunga Diner* koji posluhuje indijsku hranu, najpopularniji je strip-žanr u Americi gusarski, a dominantna je supkultura poznata pod imenom knot-tops⁽⁹⁾. Zaplet počinje kada netko ubije Comediana i stvori medijski pritisak na Dr. Manhattan koji ovoga natjera da pobjegne na Mars. Rorschach paranoično zaključuje da netko želi sustavno ukloniti sve

8) Termin je Moore skovao za ovaj strip. Uobičajeni nazivi poput „maskirani osvetnici“, a naročito „super-junaci“ javljaju se nesrazmjerno rjeđe.

9) U tekstu je ova društvena skupina iznimno razrađena, sa vlastitom filozofijom, modom, bendovima, časopisima, drogom,...., ali usprkos svim razlikama može ju se uzeti kao ekvivalent punk i skinhead kulture. Zanimljivo je kako je autor ovdje prikazao supostojanje kontrakturne tradicije i srednjestrujaškog statusa koji je punk do sredine '80.-ih doživio, te istovremeno anticipirao svojevrzni neo-hipijevski status koji će u devedesetima steći svojom ulogom u aktivističkim i anti-globalističkim društvenim strujanjima.

maskirane puštolove i započinje istragu u koju će uvući i ostale svoje „kolege“. To će, zajedno sa eskalacijom krize i čitavim nizom drugih okolnosti, dovesti do reaktivacije, na ovaj ili onaj način, čitave „druge generacije“, ali i starog javnog neprijateljstva. Na kraju će se otkriti da su svi ti događaji zapravo dio plana Ozymandiasa, još jednog nekadašnjeg maskiranog borca protiv zločina, koji je u međuvremenu postao po svoj prilici najbogatiji čovjek i najistaknutiji filantrop na svijetu, da simulirajući napad bića iz druge dimenzije i tako stvorivši zajedničkog vanjskog neprijatelja natjera suprotstavljene strane na suradnju i spasi svijet od uništenja; a sve to po cijenu više od tri milijuna poginulih i daleko većeg broja poludjelih, ne računajući one koje je morao pobiti da bi plan proveo i zadržao u tajnosti, neke i vlastitim rukama, npr. Comediana i trojicu svojih najbližih prijatelja.

Kao i u svim sličnim djelima, ovdje paralelni svijet nije običan okvir i pozadina za fantastičnu pripovijest usredotočenu na „spravice“⁽¹⁰⁾, već ima ključnu ulogu komentara stvarnog svijeta, kao što je u njega smještena pripovijest komentar žanra. Takve se relacije na partikularnoj razini ovdje najčešće uspostavljaju ironičnim kalamburima, kao npr. kada Robert Redford najavi svoju kandidaturu na idućim predsjedničkim izborima, što urednik desničarskog lista prokomentira ovako: „Apsurdno! Kome treba glumac iz vesterna u Bijeloj kući?!“⁽¹¹⁾ kao aluziju na stvarni predsjednički mandat bivšeg glumca iz vesterna Ronalda Reagana; ali prisutna su i druga rješenja, kao konstruiranje stvarne povijesti unutar teksta kao „što ako“ imaginarne projekcije, npr. Comedianovo hipotetsko razmišljanje kako bi, da je Amerika poražena u Vijetnamu, „od toga cijela zemlja malo poludjela“.⁽¹²⁾

Iako na diskurzivnoj razini tekst ne podriva vlastito jedinstvo vremena i prostora, već naglašava njegovu čvrstoću, sam njegov koncept predstavlja subverziju linearnog shvaćanja vremena, u korist cikličkog i monističkog. Iz nadljudske perspektive Dr. Manhattana vrijeme je „nalik dragulju s mnogo površina, a sve su istovremeno vidljive“⁽¹³⁾. On istovremeno egzistira u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, sve je to prisutno u svakom trenutku; što, naravno, implicira izrazito deterministički pogled na budućnost, u kojem je sve do najsitnijeg detalja nepromjenjivo unaprijed određeno. Stvaranju atmosfere simultanosti i ničeanškog stalnog vraćanja istog služe i brojne analepse i prikrivene prolepse ili samo nagovještaji budućnosti. Različite vremenske razine iterativno se i neprekidno jukstaponiraju i superimponiraju, sa dijegetskom sadašnjošću i međusobno, i kroz njihovu međuigru događaji, ali i pojedini kadrovi uvijek iznova dobivaju nova značenja, međusobno naizgled potpuno nepovezani događaji postaju bliski. Dobar primjer principa superimpozicije je sekvenca pri kraju drugog poglavlja u kojoj se Rorschachove lamentacije o Comedianu i super-junaštvu općenito kombiniraju s naizmjeničnim kadrovima Comedianovog ubojstva (iako se ponavlja samo triput, ta je sekvenca jedan od najvažnijih leitmotiva u tekstu) i kadrovima iz različitih ključnih momenata njegovog života koje smo vidjeli ranije u istom poglavlju kroz sjećanja ostalih

10) McHall: str. 65.-68.

11) Moore & Gibbons: *Watchmen*; DC Comics, New York, 1987.; pog. XII., str. 32.

12) *Ibid.*,; pog. II., str.13.

13) *Ibid.*,;pog. IX., str. 6.

glavnih likova. Prva tri kadra iz te sekvence izgledaju kako slijedi:

- u 1. kadru na slici {ubojstvo} Ozymandias razvaljuje Comedianova vrata, a Rorschach zapisuje: „{Mi pustolovi} Nikad ne umiremo u krevetu. Ne dopuštaju nam.“;

- u 2. kadru slikom {prošlost} dominira maska gorile, dok izvan okvira Comedian pokušava silovati Silk Spectre, a Rorschach zapisuje „Nešto u našim osobnostima, možda? Neki životinjski instinkt koji nas tjera na borbu? Nije bitno. Radimo ono što moramo.“;

- u 3. kadru na slici {ubojstvo} Comedian od udarca posrće unazad i udara glavom u ženski akt na zidu, točno između ženinih grudi, a Rorschach zapisuje: „Ostali zakapaju glave među nabrekle sise udobnosti, kao prašćići koji traže zaklon ispod kрмаče. Ali zaklon nema.“⁽¹⁴⁾

Ovdje treba naglasiti da Rorschach nije vidio niti ubojstvo, niti ikoji od prikazanih događaja, dakle ne radi se o njegovoj mentalnoj vizualizaciji. Njegove riječi posjeduju samosvojno značenje, dok su im intervencijom implicitnog autora⁽¹⁵⁾ pridružene slike sa vlastitim značenjima čime je dobiven potpuno novi semantički kompleks. Dodatnu složenost u odnos slike i teksta ovdje uvodi činjenica da su ono što mi na prvi pogled percipiramo kao Rorschachov unutarnji monolog vremenski paralelan sa slikama (opisana sekvenca nalazi se između dvije druge koje prikazuju Rorschacha na groblju, uz kontinuitet njegovog teksta) zapravo njegovi dnevnički zapisi nastali kasnije, i nemoguće je odrediti je li tekst prolepsa ili su slike analepsa. Ovdje dvije dijegetičke razine ravnopravno supostoje i „prava sadašnjost“

se briše, te se tako na strukturnoj razini subvertira čvrst pojam vremena uveden na diskurzivnoj. Unutar iste sekvence Comedianove smrti možemo naći i primjer naglašavanja načela repetitivnosti kroz skriveni nagovještaj. Na 7. stranici II. poglavlja, u analepsi, vidimo Comedianovo krvavo lice u krupnom planu, iz perspektive Hooded Justicea koji ga drži za ovratnik, mlad je i pogled mu je pun gnjeva; dok ga na 27. stranici vidimo u potpuno istom položaju, ali ovaj put iz perspektive Ozymandiasa koji ga se sprema baciti kroz prozor, star je, a pogled mu je tužan i umoran.

Kada shvatimo da je Comedian

14) Ibid., pog. II., str. 26.

15) Zbog konstantnog mijenjanja i preklapanja perspektiva, teško se može govoriti o pripovjedaču. U filmologiji, a strip s filmom dijeli prirodu prikazivačke umjetnosti i aspekt montaže, u ovakvim slučajevima uvriježena je upotreba izraza „autor“.

čitavo vrijeme bio predodređen za ovakav kraj, u skladu s iznesenom filozofijom vremena, a gotovo u maniri tragičnog junaka, primorani smo čitav dosadašnji tijek teksta ponovno promotriti u drugom svjetlu, a takve se revizije za svaki važniji segment događaju po nekoliko puta, i time smo upozoreni na njegovu konstruiranu, tekstualnu prirodu.⁽¹⁶⁾

Unutar svijeta Watchmena povijest opstoji kao cjelovit pod-svijet⁽¹⁷⁾, koji međutim okvirnom svijetu nije podređen već ravnopravan, s njim paralelan i neprekidno sudjeluje u gradnji njegovih značenja na opisan način. Drugi pod-svijet, jednakog statusa, jest strip unutar stripa, strip koji konstantno čita jedan od sporednih likova. Njegov je ulog u gradnji značenja razmjerno sličan onome koji smo vidjeli kod povijesti, ali ipak zaslužuje vlastiti opis i oprijemjenje. Taj strip govori o mornaru koji se nađe

nasukan na pustom otoku, kao jedini preživjeli nakon što je zla posada tajanstvenog *Crnog teretnjaka* uništila njegov brod. Uvjeren da je *Teretnjak* sada na putu prema luci u kojoj živi, ne bi li spasio svoju obitelj on kreće na očajnički put na splavi, djelomice sagrađenoj od leševa svojih mrtvih drugova napuhnutih od plina. Putem pomalo gubi razum i stigavši na cilj, uvjeren da je zakasnio i želeći se osvetiti, ubija dvoje nedužnih ljudi i divljački napada vlastitu ženu. Na kraju priče on, shvativši što je učinio, pliva prema *Teretnjaku* koji nedaleko čeka usidren da se pridruži njegovoj ukletoj posadi. Prva razina međuodnosa između ovog i središnjeg svijeta jasno je vidljiva već u prvom kadru u kojem se hipo-strip⁽¹⁸⁾ javlja. Dok gledamo detalj crno-žutog znaka za sklonište u slučaju nuklearne opasnosti i „čujemo“ riječi prodavača na kiosku: „Trebali bismo baciti Bombu na Rusiju“ čitamo riječi mornara koji opisuje „crna jedra tog broda na putu za pakao na pozadini žutog karipskog neba“ i „miris baruta i ljudskog mozga i rata“⁽¹⁹⁾. U idućem kadru, u zoom-outu kakvim počinju gotovo sva poglavlja, vidimo radnika kako vijkom pričvršćuje rečeni znak na zid dok prodavač govori o „naslovima“ (eng. „**headlines**“) i „gledanju istini u oči“, a mornar opisuje kako su „glave pribijene na pramac gledale prema dolje, one koje su još uvijek imale oči“⁽²⁰⁾. Princip, naravno, funkcionira i u suprotnom smjeru. Jedan od kadrova na slijedećoj stranici prikazuje kadar hipo-stripa koji prikazuje mornara kako očajan stoji do gležnjeva u vodi, poput Atlasa, i „ne može podnijeti ovo stanje“, dok prodavač kaže da je „prodavač novina kao Atlas, može podnijeti težinu Svijeta“⁽²¹⁾. Kroz čitav se strip provlače ovakve dvostruke ekspozicije, i

16) Ovaj se postupak, čini se, naročito redovno može u različitim oblicima naći kod super-junačkih stripova koji spadaju u domenu postmodernog. Vidi: Mattozzi; odlomci #41-50.

17) McHall; str. 34.-35.

18) Ovaj izraz nije ovdje da bi signalizirao stanje subordiniranosti, već je upotrijebljen isključivo iz praktičnih razloga.

19) Moore & Gibbons; pog. III., str.1.

20) Ibid.; pog. III., str.1.

21) Ibid.; pog. III., str.2.

praktično svaka nosi sklop više ili manje očitih značenja, a sva, bez obzira jesu li u suglasju, kontrastu, ili nekoj trećoj vrsti odnosa, naglašavaju istovjetnost, odnosno tekstualnost oba svijeta. Problematika ovog odnosa odlazi još dalje kada dva svijeta prestaju biti paralelna i konvergiraju, u trenutku kada Ozymandias pričajući o svojoj griznjoj savjesti kaže da „noću sanja kako pliva prema užasnom... ne, nije važno“⁽²²⁾. Očito je da se radi o *Crnom teretnjaku*.

Može se tvrditi da je osoba koja tako intenzivno prati medije pročitala strip (u kojem, uostalom, i reklamira svoje proizvode) i podsvjesno uvidjela analogiju, ali sam tekst sugerira suprotno. Tekst upravo sugerira ontološku samosvojnost i zamućenje ontoloških granica između dva svijeta, a time i subverziju vlastitog ontološkog statusa kao takvog. A i da prihvatimo gore ponuđenu psihologijsku racionalizaciju, zaključak bi bio sličan. Bila bi naglašena istovjetnost dvaju svjetova, efekt drugdje postignut superimpozicijom, a time činjenica da su oba intencionalno proizvedeni konstrukti, dakle njihova tekstualnost. Usto, zaplet hipo-stripa jest istovremeno i metafora zapleta okvirnog svijeta, odnosno *mise-en-abîme*. Kao što je mornar, spreman na sve da zaštiti svoje najmilije počinio zločin, usto ih i ne zaštitivši, i postao zauvijek proklet; tako je i Ozymandias, spreman na sve da zaštiti ljudski rod počinio zločin, usto ga i ne zaštitivši, i postao na neki način doživotno proklet. Taj se postupak ovdje prilično često koristi, i moguće je naći čitav niz segmenata koji na neki način sažimaju smisao cjeline. Primjerice, jedna od tvrtki koje se kao leitmotivi provlače kroz čitav strip jest *Gordian Knot Lock Co.*, a čitav zaplet na neki način izvire iz Ozymandiasove fascinacije Aleksandrom Velikim. Njegov plan se zapravo temelji na principu da problem nerješiv unutar sustava treba riješiti izvan njega, odnosno principu Gordijskog čvora. Na razini poglavlja tu ulogu čine različiti citati, u rasponu izvora od Boba Dylana preko Alberta Einsteina do Biblije, umetnuti na kraj svakog poglavlja, a uz to iz svakog izvađena fraza čini naslov pripadajućeg poglavlja. Na taj način oni kombiniraju intertekstualnu i čak dvostruku transtekstualnu funkciju⁽²³⁾, a nadređuju sebe cjelini djela i na eksplicitnoj semantičkoj razini. Još dalje u pogledu multifunktionalnosti ide citat iz Juvenala koji se nalazi na kraju stripa⁽²⁴⁾, koji se, osim što funkcionira kao svojevrsno geslo čitavog teksta, pojavljuje, preveden na engleski, u formi grafita kroz čitav tekst kao leitmotiv. Dakle, ima intertekstualnu, transtekstualnu i intratekstualnu funkciju. Ovo je još jedan od načina autosubverzije teksta, istovremeno putem igranja referencijalnošću i decentriranja, stvaranjem velikog broja malih jezgara, odraza vlastite priče.

3. NADČOVJEK JE MRTAV, PUSTINJA SE ŠIRI

Nietzchea se zahvaljujući njegovoj kritici moderne i uvođenju pojma nadčovjeka uvelike smatra praocem postmodernizma.⁽²⁵⁾ Svaki je super-junak na neki način primjer

22) Ibid., pog. XII., str. 27.

23) Biti: *Pojmovnik suvremene književne i kulturalne teorije*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2000., str.27.

24) Vidi početnu stranicu.

25) Welsch: *Postmoderna – Genealogija i značenje jednog spornog pojma*, u zborniku *Postmoderna ili borba za budućnost*, August Cesarec, Zagreb, 1993.; str. 11.-12.

pojednostavljeno shvaćenog ničeanskog nadčovjeka, osobe koja je u stanju svojom voljom mijenjati svijet nabolje, nadilazeći pritom norme običnih ljudi⁽²⁶⁾, s tim da se većina ograničava na lokalno djelovanje iz mitopoetičkih razloga. Ozymandias, međutim zbog prirode teksta kojem pripada nije na taj način ograničen, i u stanju je steći globalnu svijest i djelovati na globalnom nivou⁽²⁷⁾. On predstavlja vrhunac mogućnosti ljudskog mentalnog i fizičkog razvoja (u stanju je, između ostalog, točno predvidjeti globalne trendove desetljećima unaprijed i rukama uhvatiti u letu iz blizine ispaljen metak), utjelovljenje prosvjetiteljskog ideala čovjeka, kao i američke protestantske etike postizanja uspjeha isključivo zahvaljujući vlastitoj volji i trudu. Sam iskreno vjeruje u mogućnost razvoja i napretka, individualnog i kolektivnog (iako ovo može zvučati kao evociranje new age filozofije, neprekidno se dokazuje racionalnost njegovog humanizma⁽²⁸⁾), bez obzira na početno stanje, i odbacuje svaki determinizam. Čak sugerira da je, budući da su njegovi roditelji bili u svakom pogledu prosječni, moguće sam putem čistog voluntarizma postigao iznimnu intelektualnu razinu već u ranom djetinjstvu. Ali on ne uspijeva popraviti svijet.

Rorschach je, naime, prije završnog suočenja poslao svoj dnevnik sa detaljima istrage i dokazima protiv njega popularnom ekstremno desnom časopisu čiji je fanatični čitatelj. Tajna će procuriti i stvari će se vratiti na početak spirale uništenja i apokalipsa će ubrzo opet biti samo pitanje vremena. Govoreći u terminima marksističke dijalektike, on jest uspio stvoriti antitezu destruktivnoj hladnoratovskoj paranoji, ali ta je antiteza krhka i samo privremena, iz nje gotovo sigurno neće proizaći sinteza, odnosno neće postati prvi stupanj nekog dugoročnog napretka. Prvi nagovještaj toga javlja se kad Ozymandias zatraži od Dr. Manhattana potvrdu da je ispravno postupio „na kraju“, na što ovaj odgovara: „Na kraju? Nema kraja, Adriane, ništa nema kraja.“ i nestane bez daljnjeg objašnjavanja⁽²⁹⁾. Ključni dokaz je ipak smiley s crvenom mrljom nalik ožiljku preko desnog oka, osnovni leitmotiv i zaštitni znak stripa, koji se javlja na naslovnici i zatim se konstantno ponavlja u različitim metonimijskim oblicima (npr. kao trag prsta na prašnjavom staklu naočala, trag prsta na mokrom prozoru preko obrisa mjesečeva diska, krv na licu Bude na zidnom posteru ili ruševine na marsovskom krateru), da bi se u završnim kadrovima vratio u izvornoj formi. To nije samo očit signal vraćanja stanja na početak, već negacija samog koncepta linearnog, dijalektičkog napretka u korist teze da se sve svodi na neprekidno ponavljanje začaranog kruga ciklusa.

Može se reći da se u liku Ozymandiasa preklapaju Proppove funkcije junaka, lažnog junaka i zlotvora (a usto i objekta, jer junaci koji traže „ubojicu maskiranih“ zapravo traže njega), odnosno specifično stripovske funkcije junaka, koji želi spasiti svijet, i negativca, zbog načina na koji ga želi spasiti, do točke u kojoj implodiraju jedne u druge i poništavaju se. Pritom je

26) Kod tradicionalnih se super-junaka kršenje normi očituje isključivo u zaoblazanju zakona prilikom provođenja pravde, dok istovremeno autoritet zakona ostaje neokrnjen.

27) Vidi Eco; str. 122.-124.

28) vidi npr. Moore i Gibbons; Dodatak pog. XI.

29) Ibid.; pog. XII., str.27.

ipak očitiji kao svojevrsna obrnuta parodija negativca. Njegov plan sadrži sve bitne elemente uobičajenog zlikovačkog plana, bio njegov cilj uništenje svijeta, vlast nad njim ili nešto treće, dakle: goleme proporcije i složenost, dugoročna priprema, iznimni financijski i organizacijski zahtjevi, te izrazita bizarnost, a čak ga na kraju objašnjava zabezeknutim Rorschachu i Nite Owlu II. Razlike leže u tome da ovdje znamo porijeklo financijske platforme, dok tradicionalni negativci svoje paklene laboratorije uglavnom grade naizgled *ex nihilo*, složenost i bizarnost imaju dobre razloge, a objašnjava ga nakon što ga je proveo⁽³⁰⁾. Osim razgradnje tradicionalnih narativnih funkcija, njegov lik zapravo služi dokazivanju da je (proto-postmoderna) nadčovječanska, „raskoljnikovljevska“, vjera pojedinca da u svrhu općeg dobra može sam određivati vlastite moralne norme i po vlastitom nahođenju u tu svrhu žrtvovati druge isključivo znak osobne arogancije, a modernistički racionalizam na kojem se temelji u konačnici uvijek vodi ne razumskom miru, već nekakvom „konačnom rješenju“⁽³¹⁾.

4. LIKOVI I FRIKOVI

Još jedna od ključnih točaka u kojima *Watchmeni* izvrću pozicije tradicionalnih super-junačkih stripova jest tretman Drugog. Tradicionalni se super-junaci, iako posjeduju sposobnosti koje ih faktički odvajaju od vrste *homo sapiens*, pa ih se uobičajeno i naziva nadljudima, to vrlo površno ili čak nikako ne mijenja njihovu perspektivu i pogled na svijet, već se te osobine tretiraju analogno ambideksterizmu ili poliglociji. Super-junak mora biti uronjen u ljudsku svakodnevicu i posjedovati ljudske ranjivosti na tu svakodnevicu, inače se čitatelji neće s njim moći identificirati, i jasno da će prodaja pasti⁽³²⁾. Njihova se različitost ponekad problematizira tek u obliku odnosa okoline prema njima, kada se uglavnom svodi na pučku mudrost da ljudi uvijek odbacuju drugačije i koristi kao povod za konstrukciju prije svega akcijskih pripovijesti⁽³³⁾ i dijeljenje simplicističkih moralnih pouka o prihvaćanju razlika, temeljenih na poziciji da super-junaci jesu ljudi i od ostalih se razlikuju samo površinski. Sami super-junaci sebe u potpunosti smatraju dijelom zajednice⁽³⁴⁾, štite ju po automatizmu, u ime jasnih ideala mira, pravde i američkog načina života. Njihove moći donose odgovornost, koju oni spremno prihvaćaju i ispunjavaju svoju dužnost. Super-junaci *Watchmena* imaju daleko kompleksnije motive. Kod svakoga su drugačiji, ali redom su nejasni te etički i moralno, a i psihološki dvosmisleni. Problematiziraju se implikacije desničarstva (ali nikako primjenjive na sve pojedinačne slučajeve) i kršenja građanskih sloboda koje nosi sam koncept samostalne borbe

30) U ovom se trenutku čak otvoreno referira na Supermana i kaže da „on nije nekakav negativac iz Republicovih stripova“. Republic Comics bila je mala izdavačka kuća koja je 1938.g. izbacila Supermena na tržište, a uskoro ju je kupio DC.

31) usp.: Appignanesi et al.; str. 86.

32) Eco; str. 108.

33) Za narativnu strukturu takvih tekstova vidi Mattozzi; odlomci #7-17.

34) U *X-menima*, jednom od super-junačkih stripova koji je najviše crpio iz takvog tretmana problema različitosti, neki od glavnih negativaca su mutanti koji ne žele pripadati ljudskoj zajednici, nasuprot glavnih junaka koji se trude asimilirati.

protiv zločina, i prikazuje se relativnost ne samo pojma apsolutnog Zla, već i pojma „običnih“ svakodnevnih društvenih zala (tako, primjerice, Captain Metropolis u svoj djelokrug ubraja i prosvjede protiv rata u Vijetnamu i crnačke prosvjede); ali i dobro poznate seksualne implikacije koje povlače ljudi koji se naokolo tuku noseći gaće preko tajica, koje su dugo postojale uglavnom isključivo kao predmet zlobnih šala, a ovdje su prvi put uključene u super-junački tekst: homoseksualnost (kod oba spola) i sadomazohizam. Bilo da im služi za izživljavanje nečeg, npr. trauma iz djetinjstva (Rorschach), kompleksa veće vrijednosti (Ozymandias) ili, od nešto benignijih razloga, dječaćkih parsifalovskih fantazija (Nite Owl II); za postizanje nečeg, npr. pozitivne društvene sankcije svog zabavljanja putem sadističkog nasilja (Comedian) ili jednostavne medijske pozornosti radi samopromocije (Silk Spectre I); ili je u pitanju neki drugi razlog – borba protiv zločina je uvijek prije svega platforma. Dakle, sredstvo, a ne cilj. Ukratko, maskirani pustolovi ne odstupaju od društvenog koda eksterno, zapanjujućim tjelesnim karakteristikama, već interno, svojim psihološkim i moralnim svijetom³⁵). Ipak, ovdje postoji i lik čije je odstupanje i eksterno i interno.

Ako diskusije radi privremeno definiramo super-junaka kao osobu s nadljudskim sposobnostima³⁶), jedini je super-junak u ovom tekstu Dr. Manhattan. Svoje je super-moći stekao na jedan od najkласičnijih načina u super-junačkom repertoaru geneza – laboratorijskom nesrećom, u kojoj je tijelo mladog znanstvenika Dr. Jona Ostermana razbijeno na subatomske čestice, ali je njegova svijest na neki način uspjela „preživjeti“. Uspio je sebi stvoriti novo, humanoidno tijelo, stekavši pritom apsolutnu moć nad materijom. Svojom nadmoći u odnosu na maskirane pustolove on unutar sustava super-junačkih arhetipova, iako je izvorna inspiracija za njega bio danas uglavnom zaboravljeni „radioaktivni“ junak Captain Atom, on je ekvivalent Supermana, koji čak i u današnjem beskrajno razvedenom super-junačkom imaginariju funkcionira kao primarna i najmoćnija figura. Međutim, Dr. Manhattan je do te mjere moćniji od njega ili bilo kojeg drugog tradicionalnog super-junaka da napušta tu domenu i prelazi u domenu boga. Nije, doduše, sveznajući niti sveprisutan, ali praktično svemoguć jest³⁷). Osim toga, za razliku od tradicionalnih super-junaka koji posjeduju relaciju sa cijelim nizom ostalih nadljudi, njegova je pozicija u svijetu *Watchmena* jedinstvena. On zapravo predstavlja potpuno ispunjenje *conditio super-humana*, koje je ranijim likovima bilo nedostupno zbog načela identifikabilnosti. Jednostavno rečeno, zbog činjenice da je fizički različit, razlikuje se i njegov pogled na svijet, konkretno i na načelo zajednice. Zapravo, njegovo ga stanje do te mjere izolira da on ne samo da ne slijedi (ili uopće razumije) svakodnevnice, kao što je nošenje odjeće, i etičke kodove dominantne kulture, kao što je puko razlikovanje dobra i zla, već za njega čitava ljudska vrsta može imati značenje isključivo kao fenomen, objekt znanstvene znatiželje. Time on predstavlja i konačan

35) Još je jedan prividni paradoks da se ovdje gotovo uvodi modernistički frejdovski koncept premoći nesvjesnog.

36) Iako znamo da i u tradicionalnim super-junačkim panteonima postoje likovi posve ljudskih osvjetnika (najpoznatiji njihov predstavnik je, dakako, Batman), ali u praksi su jednako nadmoćni «običnim smrtnicima», a i za njih također vrijedi pravilo vanjske diferencijacije, samo na nešto nižu potenciju, putem zapanjujućih mišića i šarenih kostima.

37) Usporedba se eksplicira kada on u posljednjem poglavlju hoda po vodi i najavljuje da će stvoriti novi ljudski rod u nekoj drugoj galaksiji.

poraz ideje nadčovjeka, osobe kojoj volja da promjeni svijet daje moć da to učini. Ozymandias je imao volju, ali svejedno nije uspio, dok Dr. Manhattan ima moć, i upravo zbog te moći nema volju.

5. ZAKLJUČAK

Prema Lyotardovoj definiciji postmoderno stanje označava „skeptičnost prema svim meta-pripovijestima.“, misleći pritom na velike sveobuhvatne i svelegitimirajuće istine, poput emancipacije čovječanstva ili radničke klase, ili hermeneutike smisla⁽³⁸⁾. Ukoliko na trenutak spustimo taj pojam na razinu globalne popularne kulture, jedna od najočitijih takvih mitova jest američki Mit o Nepobjedivom Super-junaku. Vjerujem da sam u ovom tekstu dokazao skepsu *Watchmena* prema nekima od „velikih“ velikih pripovijesti, ali prije svega skepsu i sustavnu dekonstrukciju ove „male“ velike pripovijesti. Naravno, pojam dekonstrukcije ovdje nije shvaćen u obliku koji mu pridaju Derrida i yaleovska škola, iako i s njima ima dodirnih točaka, u smislu da *Watchmeni* tretiraju cjelokupan super-junački korpus kao tekst i „čitaju“ ga stavljajući u prvi plan njegove unutrašnje auto-subverzivne silnice, a da istovremeno intencionalno naglašavaju vlastitu tekstualnost i sami sebe podrivaju⁽³⁹⁾. U pitanju je ipak jednostavnija filozofija, koju bi se prije dalo poistovjetiti sa demitologizacijom, ali kako se među strip-kritičarima i publikom za *Watchmene* i iz njih proizašla poetičku tradiciju čvrsto uvriježio naziv „dekonstrukcijski“, bez sumnje zahvaljujući nerazmjeru između raširenosti Derridine slave i poznavanja njegovih tekstova, koristim ga i ja. U svakom je slučaju u pitanju postmoderan tip pristupa.

Vidjeli smo da tradicionalni super-junački stripovi istovremeno sami po sebi posjeduju određene izražene karakteristike postmodernizma, dok se u njihovoj kritici javljaju elementi modernizma, pa čak i realizma. Bez ostalih literarnih odrednica koje u jednim i drugim tekstovima nalazimo, gotovo bi se čak moglo doći u napast da se odnos između *Watchmena* i „pred-postmodernog postmodernizma“ odredi kao odnos između realističkog romana i mita. Ovo pomalo neobično stanje uglavnom je posljedica činjenice da su super-junački stripovi, kao i medij stripa općenito, svoju fazu najintenzivnijeg razvoja doživjeli u uvjetima razvoja kasno- i post-industrijskog društva⁽⁴⁰⁾, iza Drugog svjetskog rata. Medij se stilski razvijao zakašnjelo u odnosu na literarni medij, istovremeno sve brže hvatajući korak. Može se reći da su „generacije“ počele preskakati jedna drugu⁽⁴¹⁾, na sličan način kao u slučaju niskih literarnih žanrova⁽⁴²⁾, i to upravo u razdoblju nastupajuće pluralnosti, što u konačnici ostavlja autorima širok raspon izbora i mogućnosti kombiniranja. Jedno je od osnovnih svojstava postmodernizma da sve naslijeđeno dovodi u sumnju⁽⁴³⁾, ali istovremeno i to isto naslijeđeno s

38) Appignanesi et al., str. 103.; također i Welsch, str. 23.

39) usp. Abrams: *A Glossary of Literary Terms*; Hartcourt Brace College Publishers, Forth Worth & etc., 1999., str. 55.-

40) usp. Welsch; str. 21.

41) Lyotard: *Postmoderna protumačena djeca*, 1982.; cit. u Appignanesi et al.; str. 20.

42) McHall: str. 68.-71.

43) Appignanesi et al.; str. 20.

lakoćom inkorporira.⁽⁴⁴⁾

U konačnici, možda je i najočitiije postmodernističko svojstvo *Watchmena* način na koji se tekst dvostruko kodira i briše granicu „visokog“ i „niskog“, ne samo u smislu žanrova i stilova, već i medija⁽⁴⁵⁾. Unutar i dan danas razmjerno marginalnog medija i izrazito trivijalnog žanra on predstavlja «dobru priču», čija napetost, uvjerljivost i bogatstvo imaginacije imponiraju širokoj publici (iako čak i na ovoj razini razumijevanje zahtijeva natprosječnu čitateljsku kompetenciju), ali i tekst iznimne složenosti i značenjske kompleksnosti. Iako u tekstu otvoreni metatekstualni signali nisu poentirani kao ključni, na dubljoj razini čitav tekst je zapravo, u svom skladu forme i sadržaja, razrađeno izlaganje vlastite strukture i diskursa i o vlastitoj strukturi i diskursu, pri čemu je „dobra priča“ povod i medij.

BIBLIOGRAFIJA

M. H. Abrams: *A Glossary of Literary Terms*; Hartcourt Brace College Publishers, Forth Worth & etc., 1999.

Richard Appignanesi et al.: *Postmodernizam za početnike*; Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2002.

Vladimir Biti: *Pojmovnik suvremene književne i kulturalne teorije*, Matica Hrvatska, Zagreb, 2000.

Umberto Eco: *The Myth of Superman*; u *The Role of the Reader - Explorations in the Semiotics of Text*; Indiana UP, Bloomington, 1984.

Brian McHall: *Postmodernist fiction*; Routledge, London & New York, 1999.

Alvise Matozzi: *Innovating Superheroes*; <http://www.reconstruction.ws/032/mottazzi.htm>, 28.IV.2005

Alan Moore & Dave Gibbons: *Watchmen*; DC Comics, New York, 1987.

Wolfgang Welsch: *Postmoderna – Genealogija i značenje jednog spornog pojma*, u zborniku *Postmoderna ili borba za budućnost*; August Cesarec, Zagreb, 1993.

44)Welsch; str. 27.-29. .

45)Fiedler: *Cross the border – close the Gap*, 1969.; cit. u ibid., str. 13.-14.

"Evo novog nastavaka *Baba na klupici*. Događaje se bitne stvari i to ne samo za budućnost serijala, neg i za ono šta će se događat sa serijalom u budućim nastavcima."

BABE NA KLUPICI

Epizoda 9

Superjunačina Toma Mijatović

Đuro Kecelja

Zasusnježilo, na klupici pred kućom četiri babe u crnini sjede. Iako se predvečerje selu prikralo i sunce je već zašlo i nevidi se više baš najdobrije i snjeg im se polako stožacira na maramama i kokoš ih neka, eno, iz prikrajka kolspirativno motri, sve četiri babe u rukama raznoraznu tešku literaturu ugrabile¹⁾, pa blenu u istu ko Milanović kad nasred zebre začuje nailazak Banožićeva džipa. Od silnog iščitavanja sve im žilje po uzglavlju poiskakalo, a znoj ih umiva ko rasol pjevačicu etno glazbe u provokativnom

videospotu. Reko bi čovjek – eno ih, oće opisate događaje u čitabama svojim mislima promjenit! I još bi reko čovjek – da to tako lako ide, e, grgure moj, sad bi se istog momenta umom vjenčanom listu iz Anđa Lina Đolić pod bračni drug u Miro Bulj trasformisalo! Pa bi čovjek još dodao – bjež, grgure, od žene koja te išće i nakon što se s teбом seksovala i golog te prid seбом imala: ta il je spržita uglavu ko notrdam dvi devetnajste il ta opće ne vidi, ne čuje, nema nos i izgubla je osjet opipa!

1) Filka stišće kljigu „*Simply the best - motivacijski priručnik za osvješćivanje vlastite bitnosti (i nebitnosti drugih)*“, A. Hitler, izdavač: Treći Rajf, 1944.; Anki se u rukama uzdiglo tvrdoukurčeno izdanje kljige „*Tko je od vas bez grijeha, neka prvi baci kamen: počeci i uspon igre Kamena s ramena*“, A. K. Čuko, izdavač: Čorbum, 1966.; Draženka steže „*120 dana Sodome – prilagođena verzija s naturalističkim edukativnim prikazima u boji za učenike od 1-4 razreda osnovnih škola (i one koji prema njima gaje posebne osjećaje)*“, Pedro Phill, samizdat, 1997.; a u Julinim rukama etotiga Marti Misterija br. 8 „*Izvor mladosti*“. Pa ti sad rekni da ne šijem Džej Kej Rovling za tri koplja po pitanju mrcvarenja s spominjenjem kojekakovih tiskovina koje nemaje veze s štorijom koja se razvija prid čitateljom, al eto, ja to ipak radim jer se volim kurčit koliko sam maštovit!

Dodao bi tu čovjek još koječeg, al grgura je, falabogu, zameo vjetar, pa nema čovjek više kome divanit. Eno ga, ode i on tužna oka i ovješene mošnje.

Iako je ladno, čeljad se tu i tamo selom vucara, al ak se malo bolje zagledaš, teško će ti promaknut da većina tiju momaka i divojaka, starčadi pa i poneka zabludjela beba koju u drvenim tačkama taljiga izmoždena mater, većina nijju tetura, za bandere i drveće se vatajuć, a tktoko od njih i tiho zapjeva ili pod oglasnu žalosnu vrbu zabljuje. A neki i leže na zemlji i snjeg ih polako prekriva. I još ćeš možda primjetit da je sva ta populacija obučena nekonvencijalno, u robu koja nije tipička za ovo podneblje. Pa tako muškadija neka odjelca nose i crvene kape na glavama ko preokrenite tegle za cviče, a žene brčine pustile, omanuvši depiliranje više od triput zaredom, te ih suču i borbene pjevaju. Među njima imade i normalnih, u seljačkim froslucima i kudmenima kako Bog zapovida⁽²⁾, a ženskadiji brci pristojno podrezati te ne strše privlačeć odviše pažnju. Takvi svojim putem pak idu, od zime i cirkusanata bježe, u svoje rabote i brige i koncerne zadubiti. Tek tu i tamo neko od njih pred babama zastane i na trenutak ih pogleđe, ko s nekim iznenedenjem il, očmo reć, kompletativno, pa krene onda dalje, svejednako izgledajuć kao da ga nešto kopka, neka sitnica... ma nešt koda se dogodilo, al da ga bog boguje, nemože se sjetit!

A babe svakog takvog prolaznika budno motre iza svoje papirologije, napete da napetije *moğu* bit, doduše, al nećemo sad cjepidlačit s mjerenjima i prosudbama.

„Faljen Isus“, kažu takvome babe uglas, sugestivno i prodorno čeljade gledajuć, a srca im tuku li ga tuku... ma da su mrvu brža, babe bi se u kolibriće metamorfozirale i odlepršale nažderat se tučaka. A čeljade tad, oće-neće⁽³⁾, mora sa *faljenisus* uzvratit i otić dalje, jel taj je pozdrav odvajkrema srectvo skojim se svaka potencijalna akcija neutronizira.

Ono što zastanuta osoba tad ne primjećuje su dvi stvari: otaj pendžer na kući priko puta, s kojega motri Trula Višnja⁽⁴⁾ s onim svojim jedinim okom, a druga je stvar uvijek isti momak – fin, stasit i mlad, kovrčaste žute kose koja mu daje dozu ovčje nadmenosti, pjegav u licu koda je tik ispred njega šit hit d fen⁽⁵⁾ i jednog oka plavog, a drugog modrog i još pomalo onako sumišičav, konda redovito u teretanu zalazi pa onda sjedi na pekdeku i gleđe šta ko radi – i taj ti momak tad ispid baba naših nonšantalno prolazi i suptilno ih pogleda. A kad njihov bojni poklič zvat *faljenisus* metu svoju razoruža, neka od baba – najčešće će Filka, češće nego rjeđe – glasno okrene list na svojoj knjigi. I momku je to znak da projde dalje.

E sad, kake to sve imade veze sičim...
čitaj dalje, paš čut.

2) I bez preokrenite tegle za cviče na glavi.

3) Ovo ne znači da je neodlučno, neg da na glavi nema preokrenitu teglu za cviče.

4) Koju vald više ne moram pridstavljat svaki put kad ju spominjem u svakoj priči. Ak ju dosad nis zapamtijola, onda ti ne vridi ni reć da ti bračni drug već neko vrime imade aferu. Ne viruješ mi? Pitaj Ljilju.

5) Od franc. *Cheaitués touché d'elationes* („Šijit udara obožavatelja“) – starogalska izreka kojom se slikovito opisivala specifična situacija kad bi Šijit udarijo obožavatelja.

Ide tako vrime i baš kad rekneš – pa jebote, oće se išta dogodit u ovoj priči?! – projde pored baba gospodin Barut Lahor, pa se zaustavi, pa se okrene, pa se vrati do njih. Barut – inače istaknuti član selskog mjesnog odbora i izrađivač plastičnih lutaka za izloge te osoba koja je mozak iza imena novog *Prljavog kazališta* kao i nove *Crvene jabuke* – otaj se Barut⁶⁾ zagledo u babe, pa se češe po peruti oko koje mu se napar mjesta probijaje čuperki kose, pa se mršti.

„Faljen Isus!“ brzaju babe, a od Lahora ni lahor. Neznaju junakinje naše da je on stara škola: komunizmus, jugoneuralgičar i latentni partizan te je imun na *faljenisuse*.

„*Faljenisus faljenisus!*“ viču sad sve babe uglas, a Barutova bora na međuočju mu stala se dubit i kanjonirat. Ustobočio se on tad, sav zajapurit u licu, pa stao kreštat. „Viiiiiii!!! Ubojiceeee!!! Zločinkinjeee!!! Lovrenovski demonizmiiii!!!“

„*Faljenisusfaljenisuspaljenisuspaljenisu...!!!*“ krešte babe, ne tolko da uštkaju Barutov barut, kolko da dozovu natrag ovčjeg mladića. I sad, Barut i babe uglas viču, svako svoju pjesmu arlauče i već se počela publika okupljat, misleć da su to Mišo Kovač i Josip Katalenić došli počastit selo lajv izvedbom svoga megahita *Croatia Victoria*, kadli, eto napokon žučkasta mladića, zadihan stiže.

Vidi on, nevidi nijednu babu da lista

knjigu i to mu je dogovorit znak i tad se stadu događat događaji koji će ovaj tekst učinit čitljivijim, a čitatelja ljubopitljivijim.

„Vama je zabranit ulazak u selo“, Barut će jarno, „dok mjesni odbor ne donese odluku očel vam zabranit ulazak u selo! Šta ste onda opet dogmizale ovdje, vi okoti snošaja svinjogojca na vašaru u Gundincima kojem je kumovala needucirana zabluda da je devedeset osam postotna genomska podudarnost s njegovom ženom validno opravdanje za spolni akt s neprodanom boraviteljicom svinjogojčeve traktorske gajbe kao odmazda njegovoj bračnoj družici za lošu izvedbu riminga dan nakon grahijade u Donjim Propuhovcima!?“

Dok babe i ostatak bogobojaznog svijeta pokušavaju iz misli izbacit slike koje im se sada roje, odnegdje iza kuće od Trule Višnje začuje se galama. Oštrooko oko primjetit će da Trule Višnje više nema nuz prozor. Još oštrookije oko primjetit će i da nekoliko kuća dalje, u čošku, debeli dječaćić bez obadvi ruke i jedne potkoljenice sjedi na sanjkama i pokušava se zamahivanjem tjelom gurat po mješavini snjega i blata, al mu neide, pa onda plače⁷⁾.

Dok Barut laje i prostači na naše babe, iz šupe iza Višnjine kuće na drum, eno, ispade neki čovjek, mrkih očiju, mrkijih obrva, a najmrkijih brkova, s glavom pod turbanom, u dimijama i jelek-prsluku i sa sabljom u ruci.

6) Koji inače nenosi preokrenitu teglu za cviče na glavi, al zato ispod desnog oka ima mladež u obliku suze, pa ga policija redovito hapsi sumljajuć da je ubojica ili švercer droplji.

7) Zato što mu niko neće pomoć. I zato što nema mamu i tatu. I zato što ga niko nevoli. Nisam izmislio, tu poruku je dobijo za rođendan, potpisatu od svih ljudi iz sela. A opće mu nije bijo rođendan taj dan. Zato što niko nezna kad mu je rođendan. Jel ih nije briga za njega. A nije ni tebe. Jel nisam napiso njegovo ime, a tebi nije palo napamet zapitat se kak se mali zove. A? Jesam u pravu? Malo pecka savjest sad, a?.

Podiže Turčin⁸⁾ sablju i u lelek se dadne, sve da će na mladića nagrnut, vičući: „Napokon si mi došo šaka, hajdučino kleta! Nema ti sad Vran-planine da se u njoj kriješ! Satrat ću prvo tebe, a onda ženu ti, Katu! To ti Mujo Baledžija obećava!“

Dok Turčin Mujo prema zgodnom mladiću skače, a ovaj se sablji njegovoj u posljednji tren mače, iz Višnjine šupe još dva Turčina izlaze, svaki s po bodežom u ruci prema mladcu našem gaze. Pa se na mladića bacaju. Barut zastao sa svojim kletvama, pa čudan prizor gleda, a babe na klupici sve trzaju da će se odmaramit, al znaju da još nije kucno pravi čas.

„Oklen sad pa ovi?“ snebiva se Barut, umah zaboravivši na svoju kavgu s babama. „Nisu li svi oni nedavno otišli na papirnatom brodu u ispodsvemir⁹⁾?“

Niko mu ne odgovara na pitanje. Ne zato šta neznaju odgovor, neg zato što mladić s tri turska neprijatelja prid seбом poduzima neočekivat korak: zagleda se on isto-vremeno i pozorno u sva tri Turčina odjednoč, iako su ga okružili sa tri strane¹⁰⁾, pa trepne jednom-dvaput-triput plavim okom, a onda jednom-dvaput modrim i iznebuha se stade događat strahovita trafostan... transparent... oču reć, strahovit priobražaj: Turčini se naglo zaustaviše koda im se nevidljiv zid ispričio, pa se stali zbunjeno ogledavat, podigli dlanove i gledaju ih zaprepašteno, a onda se jedan za drugim za

glavu vataju. Pa im jauk iz grla izbi, pa si turbane čupaje, brke navlače i na koljena padaju.

A na glavama im življe neg u Arizoni¹¹⁾ nakon plaće! Muji Baledžiji lice se razvuklo i stanjilo, pobililo i osulo se crnim žilicama, oči mu iz smeđe u jarkocrvenu se prometnile, a inače neodržavati zubi izdužili se u niz oštrica pola lakta velikih. Turska odjeća u dug mantil s plaštom se raskrpala i ponovo sašila i sad tu više nije Mujo, nego...

„Vampir!“ muškoobjasni Barut.

Drugom Turčinu obrve i brci u jedno se spojiše, a iz ušiju dlake navrle u daleko većem obujmu nego inače u ljudi tamnijeg tena, zvjerski očnjaci se izdužiše, a oči požutile koda mu s jetrom nešt nevalja. Sva mu se roba ratrgala (osim gaća naravno, one su ostale netaknute¹²⁾), a ruke i noge se izdužile, obrasle dlakom, dlanovi i stopala šape postadoše i stoji sad ta zvijer i jezovito zavija ko Mišo Kovač i Josip Katalenić na lajv izvedbi svoga megahita *Croatia Victoria*.

„Vukodlak!“ muškoobjasni Barut, kako bi u čitatelja (a naročito čitateljice) još više izgubijo na simpatičnošću.

Treći pak Turčin urlikne ko paklenska beštija, pa cebken-jaknu i dimije rukama razdere, a turban u nebesa hitne. Brci i obrve izbiše u svim smjerovima, a tamo gdje bi mu čupava kosa bit trebala, eto ti još jedan turban, a tamo gdje bi mu se maljava

8) Jer to je Turčin!

9) Čudna rečenca, jelde?

10) Nepitaj šta država može učint za tebe, neg šta ti moš učint da uspješno utajiš porez državi.

11) Ne, neg onoj glavnoj, u Brčko distriktu.

12) Za reverencu, pogled Hulka (op.prev.prc.štrc.)

koža ukazat trebala, još jedne dimije i još jedan prsluk. I Turčin više nije Turčin, nego...

„Turčin!“ muškoobjasni Barut, isključivo paradi komičnog efekta.

Žuti zgođušni momak¹³⁾ na ovo, po dogovoru, cikne, pa se zaleti u zaklon, a zaklon je u Trule Višnje kući.

I sad, kad su ostali bez izvorna nemezisa, okrenu se tri monstruma k Barutu. Uzdigle nakaze krvoločne kandže, a treća obične, doduše, nenjegovane i nepodrezate nokte, iskesile očnjake, a treća paradontozom nagrižene obične zube, pa na njega u kanonadi se bace. Podvrisne Barut, nenaviko na atak od strane onostrane čeljadi, pa se na zemlju baci, međ snjeg i omrzli konjski drek. Vampir, vukodlak, a bogami i Turčin skočiše na njega, pa mu robu stali čupat i parat, kako bi se dokopali Barutova srca, krvi i dukata.

„Pomagajte ako boga znate!“ krešti jadan čovjek, s trojkom se batrgajuć u snijegu. „I ako ga ne znate, neka vas to ne spriječi da mi isto pomognete! Ajmeeee, pojedeoše me te orobišeeee!“

Vampirove crvene oči gladno se razrogačile, a zubi koda su mu se još produžili. Vukodlakove žute oči isto se gladno razrogačile, a zubi koda su od vampirovih prepisivali. Turčinove smeđe oči gladno se razrogačile, a prsti po džepovima premeću, koda jim je to svakodnevna zanimacija od malih nogu bila. Vrisnuše vampir i vukodlak i da će se zarit u vječnikov vrat i popsje te njegove životne tekućine¹⁴⁾ užinat, kadli iz snjegovita sivog neba zagrmi i, etoti, bljesnu četiri raznobojne munje.

Tri napadača iznenadit se nisu ni stigla, a već vampiru oštrica katane srce s leđa probije, vukodlaku otrovni sokovi mreže koja ga je prekrila kožu i kosti tope, a Turčin pod

13) Kojem još uvijek imena neznamo, al ak nismo totalno tulavi, trebali bi dosad već pretpostavljat koje je.

14) Sigurno ti je poznata čuvena „Problematika životne tekućine“ koja potiče još tam iz četrnajstog stolica kad je 1866., odma po savršetku francuske revolucije, jedan od najvećih ciparskih socijologa tog doba (najvećih, jerbo je bijo čovik visok metar sedamdezdv, šta je za ciparske pojmove na granci deportacije, zato šta je Cipar mali otok, pa se javlja opasnost da, ak si visok, izajdeš izvan tetritotrilarnih granica, pa su zato visoki ljudi tamo iz pridostrožnosti stalno sagniti)... daklema, oču reć, otaj filozof... ne... socijolog! Da, socijolog valjd... A, isti kurac... Otaj čovik, Haralambos Nietzsche (izgovara se: Ha-ra-la-mb-os), iznjo je svoj znameniti čitat, čit.: „Zato će žena živjeti dulje od muškarca, jer žena u sebi nosi jednu, a muškarac dvije životne tekućine. Naizgled paradoksalno, a opet sasvim prozaično. Dopustite mi kratko pojašnjenje: osim zajedničke životne tekućine – one crvene, muškarac posjeduje još i posebnu bijelu. I dok žena dio svoje životne tekućine svakoga mjeseca odlaže u smeće, takoreći baca i odbacuje, muškarac će svoju crvenu tekućinu pažnjom dobrog domaćina čuvati i dati samo ako njegov život ili život drugoga ovisi o tome. Ipak, bijelu će životnu tekućinu nesebično dijeliti sa svijetom, a posebice sa ženom, lućeci ju u nju svom snagom i trzajnim pokretom, a sve to kako bi joj nadoknadio manjak crvene životne tekućine koju je netom izbacila u vjetar. Ta će bijela tekućina tada u ženinu tijelu metamorfirati u crvenu i omogućiti joj produljenje života. Ali, muškarac neće tu stati; ne, on će i dalje lućiti bijelu tekućinu, a lućit će ju kako i gdje stigne, u i po ženama te drugojakom življu i predmetima, jer muškarca pokreće nepre- mostiva i inherentna želja spašavanja života. Kako bi mogao nesmetano provoditi to poslanje, njegova će vlastita crvena tekućina polagano metamorfirati u bijelu kako ju bude trošio, sve dok je potpuno ne nestane. A kako muškarcu crvenu tekućina nitko ne može nadoknaditi, njegov život se neminovno skraćuje obrnuto proporcionalno broju životâ koje je ulučenjem bijele tekućine spasio.“ Nietzsche je za tu polemiku dobijo nagradu i pokal Asocijacije mizoginih feministica Cipra i metohije. Drugi dan mu je to isto udruženje oduzelo nagradu i nabilo mu pokal direkt u skrotum.

salvom metaka iz mitraljeza otomanluk svoj neslavno svršava. Sva trojica u šoku i nevjerici se na komadiće raspadaju ko i ideja globalizacije.

Osovi se na drhtave noge ogoljeni Barut Lahor, sav zadisan i mokar al čitave kože, a pred njim četiri ratnice u crnom stoje, u junačkim pozama, bijele im kose na nepostojećem vjetru vijore, svaka svoje oružje u rukama stisla.

Barut glede ratnice, ratnice gleđu njega (osim one sa otrovnom mrežom kojoj se čuperak kose uvuko pod masku, pa ga pažljivo pokušava izvuć, nebil se nenamjernim zajebom ne povratila u bablje stanje). Veli Barut drhtavo (ne toliko zbog zime il zbog strahopoštovanja prema ratniččinima atlantski isklesatim tjelesima, neg zato što mu je priko groba upravo prešla patka): „Vi ste... me... spasile...“, veli on.

„Dašta!“ naglašava jedna ratnica mumljavo i fufljavo kroz masku koju koda joj je Nolan pravio. „I ima da to spomeneš tam na vjeću čim uniđeš, jel to jasno i nedvosmisleno?! Inače...“

Barut čeka. (I drhti.)

Kad je prošlo jedanajst minuta, a niko nije ništa reko, Barut će: „Da?“

„Šta da?“ pita ratnica.

„Pa... inače?“

„A dobro je“, veli ratnica, „malo me išijas jebe kad zaladi, al nedam se.“

Barut sad glede. (I drhti.)

Gleđu i ostale ratnice (osim one s mrežom

koja je izvukla kosu, al su joj se i gaće uvedisale, pa ih čupa van preko kožniju hlača).

„Nisam pitao kako si, nego šta će bit ako vas ne spomenem na vijeću?!“ dreči Barut, a tjeleso mu drhturi.

„A to“, ratnica će. „Pa, biće... biće zlo!“

„Kakvo zlo?“

„Pa zlo.“

„Zlo zlo?“ mršti se Barut.

„Pa neg kako?“ veli ratnica. „Pa nema dobro zlo.“

„Ali šta konkretno?“ neda se Barut.

„Specificiraj...“

„Ma ak te se ja dovatim“, viče sada druga ratnica, sva iznervirana i smrznila (jer kad se babe u ratnice pretvore, onda jim ko čarolijom sve podsuknje i čorape nestanu i imaje na sebi samo kožne hlače i kožne kožnjake na goloj koži), „iznaspecificirat ću ti se matere u pol pi...“

„Zdeno je i piša mi se!“ uskače treća ratnica iznimno pravodobno. „Oćete završit više sotim nadmudriranjem?!“ Pa zamane s bičom i opandri Baruta po očmarnom predjelu. Ovaj cikne gore od mokrog ćuke kojeg šutneš, kako bonton nalaže, kad ti se onaki smrdljiv dođe motat među noge, pa otrči Barut u selo, prema vjećnici.

A ratnice se u isti čas zamarame, munje puknu i eto nama opet naših baba.

„A štaćmo sad?“ pita Filka koja je napokon uspjela izvuć gaće iz proreza.

Draženka obasuta snjegom, glede prema

selu, tamo će je otrčo Lahor i kaže: „U mom selu se znalo reć: lako je metlom napuniti ambar, kad metla za slogu znade!“

„Šta to znači?“ pita Filka. Draženka joj uputi pogled koji sve govori (jedino čitatelju ništ ne govori, jel ga nevidi, a autoru se neda objašnjavat, jel čitatelji ionako nisu bitni, nego samo autor i njegov ego), pa kaže: „To znači, ebanovino ucrvana, da je jedan moj muž, pokoj mu duši, kad je ubijio svemirca, iako je postojala mogućnost da je svemirac još živ, reko je: ajmo pričekat ovdje malo, paćmo vidit šta će se dogodit.“

Babe uzdišu i zagledale se u snjeg, a kokoš ih i dalje gleda.

Onda Filka veli: „Jel nije to iz nekog filma?“

„Idukurac“, odgovara joj Draženka.

KRAJ EPIZODE

* * *

Ehej, čujem ja, više sad čitatelj. Kaki su ovo bakračii?! Ko je onaj mladić šta je pritivorijo Turčine u monstere? Otkud uopće Turčini tud? Kaki se to papirnati brodovi spominju? I Ispodsvemiri? Kakova je sad to terminologija? I jel nisu babe otjerate iz sela u prošloj pričii? Šta sereš, autore?!

E pa, čitatelje, kako bi stvorio efekni dojam u ovoj pričii, koristio sam se metodom *prvo straga, onda sprida*, pa sam prvo odlučio ispričat zadnji kraj pričee, a sad idemo na početak. Ustvari, ne baš početak neg više, ono, iza kraja prošle pričee. Ustvari, čitaj dalje, paš čut.

* * *

Dok mrak pada, stoje naše babe usrid sela, dok ostali seljani nered i mrtve čiste u selskom domu nakon karminja u krvi završenog, pa neznaju šta će sa sobom. Nagon ih vuče da na klupicu svoju sjednu, kako bi sa bivstvovanjem svojim nastavile, al nije baš najmudrije slušat gole muškarce⁽¹⁵⁾, pa se junakinje naše teškom mukom i sa suzom u oku od klupice odmiču.

„De ću ja sad sjedit po cile dane i preda se naizgled besciljno gledat, a zaprav imformacije prikupljat pažljivo promatrajuć svakog prolaznika izmed dva zalogaja čvaraka i kulinove seke?“ plače Filka, sva šmrkava i ucmiždrena.

„Lako je teb“, žesti se Anka, također suzama osuta. „Ja sam svoje najbolje molitve na toj klupici izmolila!“

„Ti bar imadeš crkvu“, veli joj Filka.

„Pih, crkva...“ Anka će, pljunuvši na tlo. „Nije to više to otkad je Marija Terezija ukinila inkviziciju. Nestalo je onog žara i motivacije koja je terala ljude da žive po pravilima Gospodnjim, da nikad nisu opušteni i da uvik glume krepost i čistunstvo jel nikad neznaš kad će ti na vrata braća u kukuljcama zakucat, pa te bez dokaza i bilo kake razumne procedure izroštiljat. Eh, to su bili dani...“

„De, cure, prestante“, veli im Draženka, al nema u njenom glasu onog žara i motivacije koji inače tjera babe da žive po njenim pravilima. „Moramo sad smislit šta ćemo, kud ćemo i kako ćemo dalje. Ovdi

15) Nagon (3,2)

nam sad neće pomoć ni naša ratnička alter ega, jel sad se ne borimo protiv krakena i grifona. Sad se borimo...”

„F...” veli Jula.

„Čekaj malo, Julo“, neda se Draženka. „Reko, sad se borimo protiv neprijatelja koji se...”

„F“, opet će Jula.

„Ma dobro, doćeš iti nared za žalopojke, čekaj da ja dovršim svoju! Daklem, šta sam tjela reć? Sad se borimo protiv neprijatelja kojem je ime ostracizam i izopćeništvo, a toje najgori...”

„F!“ viče sad Jula i povlači Draženku za rukav.

„Oćeš prestat više, jel nevidiš da sam odprve rekla osrat... odrast... eto, sad si me ujebala sa svojim fffkanjem! Šta je tako hitno da nije moglo pričekat dok ne...”

„F!!“ urliče Jula na svoj tihi, al prodoran julijanski način, pa jednom rukom Draženku povlači, a drugom predase pokaziva. Bablji pogledi za prstom Julinim potrče i cilj svoj na kući priko puta ugledaju.

A kad ono – kuća Trule Višnje.

„Pa da! Kak se toga odma nismo sitile?“ snebiva se Draženka.

„F...” objašnjava Jula.

„Eh, lako je tebi to reć, kad ti nis bila u žaru lamentiranja, pa se nis mogla kontrolirat nebil mozgom do otog zaključka došla kojeg si ti uprav donjela“, mudruje

Draženka, više da bi sebe opravdala, neg što će replikom doprinjet kontinuciji toka pripovjetke. „Nego, ajmo, cure do Višanja po odgovorâ!“

I babe se u kas dadnu, pa zakloparaju na Višnjina vrata. *Dum!dum!dum!* Niko se ne javlja. *Dum!dum!dum!dum!dum!* Opet ništa.

„Otvor, ženo, vrata, man se svojih trava!“ viče joj Anka. „Imadeš nam puno toga za objasnt! Recmo, zašt si nestala s karminja kad je postalo gusto? I to je odprilike to što se tiče tema za objašnjavanje.“ *Dum!dum!dum!* „Otvoraj, Katalenić i Mišo ti na sprovodu pjevali, dabogda!“

I dalje tišina. Onda se odjednom začuju neki glasovi. Al ne iz kuće Višnjine, nego iz sela. Glasovi koji ne zvuče miroljubivo, neg krvožedno, lakomi za odmazdom prema onima koji su jim nanjeli zlo.

„Vraćaje se ljudi s karminja...” šapće Filka bez daha.

Anka još jače zaudara po vratima. „Otvoraj, bogati, ide seljačka buna nanas!“ šapće ona bijesno kroz zubalo. „Reklas daš pazit nanas, a đe si sad?! Sram te more bit, jel zato Isus na križu umro, da se ti šepiriš po selu dok *nas* svinje žderu za jauzinu?! Sad kad te tribamo ko ozeblo sunce kišnu godinu...”

„Skrati to“, veli Draženka, ogledavajuć se, „ljudi sam šta se nisu pojavli. Ak nas vide, gotove smo!“

„Možmo se odmaramit...” predlaže Filka, a Draženka joj pljesne jednu preko labrta.

„Jel nismo ubili dovoljno nevinih ljudi od onog slučaja sa Mađaricom? Šta bi sad, obarala rekorde? Ne ubijamo ljude, samo monstrume!“

„Dobro, štaćmo onda?“

„Ej!“ zagrmi muški glas iz daljine. Babe pogleđu, al od mrakače se ne može dobro vidjet ko je i koliko je daleko. Što je za babe sreća, jer glas nastavlja: „Jel ono neko tamo stoji?“

„Đe?“ pita drugi muški glas.

„Tamo kod hrasta.“

„Misliš, bukve?“

„Koje bukve... hrast! Nema tu bukava!“

„Šta pričaš da nema kad znam da ima! Kad sam bijo mali, urezo sam u koru svoj JMBG jel nisam imo papira kodkuće, al je onda drvo naraslo, pa sam zaboravijo...“

„Dobro, kake to veze ima sad?!“

„Pa... kora je bila glatka, a hrastova je kvrgava...“

„Šta je ovo, sat botanike?!“ dreči treći glas. „Tribamo linčovat zločinkinje, ak nisu otišle iz sela, a vi tud...“

„Samo trenutak“, ubacuje se četvrti, vrlo odmjeran glas. „Ja sam bio nastavnik prirode i društva u osnovnoj školi Ante Panjina u Rotkivća Pasuljčari i znadem ponešto o stablima. Dakle, kora hrasta lužnjaka do svoje tridesete godine je glatka i slična bukvoj, ponajviše jer oba stabla

pripadaju porodici *Fagaceae* iliti buk—“

Prodoran pljesak utišava svaku raspru.

„Jel imade još kaki pametnjaković koji bi održavo predavanje?“ veli treći glas. Drugi i prvi glas uglas mumljaju *m-m*.

„Odlično! Onda idemo ubit štogod babâ. Ajte zamnom!“ Dok rulja odlučno stupa kroz mrak nuz kuću Trule Višnjje (prid kojom, naravno, više nema naših baba), treći glas tiho za se meditira: „Jebo vas hrast, da vas jebla bukva...“

Kad su koraci s kukama i motikama zamrli u tami, s druge strane Višnjine kuće, iza svinjca, čuje se šuškanje.

„Jesu prošli?“ Šapće.

„F...“

„Ajmo izajt onda. Ugazla sam u nešt drmavo.“

Izvlače se naše junakinje iza svinjca, kadli nedaleko njih škripa zarđalih šarki. Babe stale, pa se za marame hvataje. A pred njima otvaraje se vrata na maloju drvenoj kućici i neko izlazi van, sav u crnini.

„Nikad više dvi tegle feferona za jedan obrok...“ stenje spodoba za trbuh se držeć. Babe se odmah opustile, jer glas su pripoznale.

„Višnja!“ sikće Anka. Prozvata baba poskoči cijuknuvši.

„Ajme, sasrala sam se od strave! I doslovno i preneseno. Šta radite tud? Misla

sam da ste pobigle iz sela, već sam poduzela korake...“

„Brzo ukuću nas vodi“, veli Draženka. „Vrebaje nas sa sviju strana!“

Višnja učini kako joj je naredito. Kad su ušle u kuću, Višnja upali petrolejku (nije ona jedna od onih pomodara, pa da za svakom novom tehnologijom trči – ne, ona se tradicije drži!) i ponudi im da sjednu na kauč. Nikad babe kod nje nisu po mraku bile, pa im sve one sjene šta padaju po stotinama biljaka razbacatih po kredencima uzduž svih zidova malo se previše miču i drhture. Gledaju tako babe oko sebe neće li kakva karakondžula iskočit, kadli se kratkim cvrkutom oglasi poslovična ptičica.

„Jebote“, poskoči Filka. „Jel još nisi isterala tu pticu?“

„Kuju pticu?“ veli Višnja, češući se po dugoj bijeloj kosi (bez marama, naravno, jel je Višnja neudata).

„Dobro, pusti sad perad“, ubacuje se Draženka, „imademo puno bitnijih stvari za raspraviti. Zašt nam vrata nisi otvorila kad smo kucale?“

„Srala sam“, odgovara Višnja. „Vidle ste me kad sam izašla iz klozeta.“

Uto neko u kući zakašlje.

„Ko to kašlje?“ skače Draženka.

„Niko“, ležerno će Višnja. „Filadendron.“

Draženka oprezno sjeda nazad na kauč, a Filka podiže masan prst, šerločki škiljeć. „Ako smijem pitat, koji bi bijo koketan razlog tvom nuždenju vani, usrid mraka i po zimi, objasni ti nami, moliću te lipo, odma sad, momentalno i bez zaprške.“

„Zato šta nemam vece ukući i zato šta nisam tjela zasmrdit vece ukući jel nemam prozora u njemu. Dobro, jesmo se došle ovd i unakrsno ispitivat, ili želite da vam pomognem?“

„Ako bismo se mogle još kratko vratit na tvoje sranje...“ predlaže Filka kojoj se baš prideduciralo nešto.

„Nebi“, odgovara joj Trula Višnja. Na klupici il na groblju il u selskom domu il na drugim mjestima na kojima se može bit, možete vi, babe, vodit glavnu riječ i odmaramljivat se u ratnice kolko vas je volja, al kad se vrata ove kuće za nekim zatvore, taj onda u Višnjino carstvo unilazi, a tud njena pravila vladaje, jel jasno?!

Nedostatak navodmika nije rezultat autorove ljenosti, nego toga što je to Trula Višnja rekla samo u svojoj glavi. Ne bi ona to nikad mogla naglas reć. Jel nema muda⁽¹⁶⁾.

Višnja staje pred babe, pletenicu zabacuje ko amazonka kad ide čistit ribu za ručak, pogladi vratni lišaj i kaže: „Kad se zagužvalo na karminju, ja sam ošla kuć...“

16) Isprdak netočnog navoda: imala je jedno rudimentarno mudo, koje joj je ostalo od brata blizamca kojeg je pojela u maternici, al je obiteljskim konsnezusom odlučito da će se rečeno mudo s cidokorom našpricat, sa selotjepom omotat i ostavit da se osuši te ignorirat. Jel se osušilo, to se nikad nije saznalo, jel Višnjini roditelji nisu nalazili za shodno da premataju il peru svoje dite. Oću reć, samo Višnja znade jel mudo imade!

„Pobigla ko Škoro u Kanadu kad je počeo rat, pa se sad potljam svega vraćaš bit velki branitelj...“ mumlja Anka, al čini se da toga uopće nije svjesna, jer ko i ostale babe, budno prati Višnjin govor. Al, tako je to kad patiš od kotur side¹⁷⁾.

„... da donesem još svoje rakije obliviščare, da probam spast situaciju. Al kad sam krenla koturat bure, proradili feferoni i eto... I taman ste sad vi stigle.“

Uto opet neko u kući zakašlje.

„Pa dobro, ko to kašlje?“ viče Draženka, na rubu da se odmarami. „Nije filadendron, pa da ga bog boguje!“

„Ma“, odmahuje rukom Višnja, „onda je asparagus.“

„Dobro...“ veli Draženka, ne baš naj-vujerenija. „A šta sad? Jedini spas nam je da cilo selo popije tvoju rakiju i zaboravi¹⁸⁾ sve ko što si i dosad radla.“

„Je, al dosad su bili pojedinačni slučajovi, a ne ovak kolektivno.“

„Onda šta? Da stvarno odemo iz sela? Il da se sakrijemo po kućama svojim dok ti ne obaviš svoje...“

„E, ne, drugarice moje!“ smiješi se Višnja i to izgleda groteskno. Babe zgađeno okreću glave.

„O, oprostite, zaboravla sam na tren da sam ružna kad sam sretna. Daklem, dok sam srjala, na pamet mi je pala denijalna

ideja! A tu će nam ideju pomoć provest u djelo...“ Višnja se okreće prema kuhinji uronjenoj u tamu. „Moš sad doć!“

Iz kuhinje ne dolazi ništa. Osim još jednog kratkog kašlja.

„Jesam rekla da nekog ima!“ Draženka ustaje. „Kog si sakrila? Jel dušmana?!“

„Ma kakog dušmana“, Višnja će, „nego spas. Ajde, dođi više!“

Ništa se ne miče u kuhinji.

„Toma, bogati, dolazi!“

„Jel ja?“ glas u kuhinji.

„Jel imade još koji Toma u kuhinji?“

Šuškanje, pa: „Nema.“

„Onda tebi govorim! Ajde više!“

I tada iz tame u polutamu dolazi onaj zgođušni plavokosi mladić s početka (zapravo, s kraja, al ajd, nek mi bude) priče te se u babe zagleda s plavim očima i mošusnom muškošćom, a babe se sve tope i hihoću i marame poravnavaše. Stao momak, ustobočio se i podbočio, u svom svojem mladenačkom žaru i snošajovitosti, pa se nekud u strop zagledo.

„Ovo je Toma Mijatović“, veli Višnja.

„Đe si to zbarila?“ ljubomorno će Anka, a Filka uvukla stomak, pa nemore disat.

„Kako zavodenje te spopalo, nečistoćo jedna! To mi je unuk!“

Babe razjapile čeljust.

„Unuk? Od kog? Pa ti nemaš dice!“

17) *Kotur sida* – Komentatostog TURetovog SlnDroma, bolest koja često strefi gerijatriju, pa divane sami sa sehom.

18) Ko štos i ti zaboravijola prošlu epizodu, vidim!

„Nema veze“, veli Višnja, al Anka prstom nebo para.

„Kako nema veze? Jes ga posvojila?“

„Kako se može, sreće ti, posvojiti unuka?“ čudi se Višnja.

„Kak se more, uneteroka ti, imat unuka, a nemaš dite?“

„Lipo“, veli Višnja, „po Duhu Svetom. Isto ko i Marija šta je Isusa imala.“

„Al, ona je *rodila* Isusa! A ne moreš rodit unuka si! Jes ga ti rodila?“

„Ne.“

„Pa ko ga je rodio?“

„Niko“, neda se Višnja. „Dobila sam ga po Duhu Svetom.“

„Pa nemoreš da je po tri Duha Sveta! Nemore bit unuk, a da ne postoji njegov roditelj! To je koda ja jedem kobasicu, a svinja još živa! Jel imadeš ti dice?“

„Nemam.“

„A jel ti on unuk?“

„Je.“

„E jebiga onda!“ Anka diže ruke i odustaje.

Draženka, koja cilo vrime momka pažljivo motri, tad veli: „Kako nam otaj tvoj... unuk more pomoć?“

Višnja obrgli Tomu, pa će: „On nije običan momak. On je *superjunak*!“

„Superjunačina“, veli Toma.

„Superjunačina!“ ispravlja se Višnja.
„Superjunačina Toma Mijatović!“

* * *

„Osim šta ga niko nije rodijo, još je i superjunak?“ Filka si češka vlas koja joj se s brade pruža u dubinu.

„Moj unučić!“ Višnja će, ponosno stisnuvši mladića koji i dalje u istom položaju stoji. Naše se bablje junakinje sve pogledavaju, mrežu pokušavaju sastaviti, a da se unju ne zapletu, al baš im i neide.

„A odkud on utebe?“ veli Draženka, kojoj nije promaklo da se lišaj s Višnjina vrata suptilno pokušava na Tomin vrat prikačiti. „Niko ga nikad dosad nije vidijo.“

„Došo na praznike zinske. Dojde on tak, nekad uljeto, nekad uzimu. Bude par dana i ode.“

„Đe ode?“

„Kuć.“

„A đe živi?“

„U Bosni. U Vran-planini.“

Babe se pogledavaju. Više je neg jedan misterij u ovoj priči, vide one, al trenutno im je situacija takva da prvo svoje dupe obrisat moraje, a druga će se dotad malo u svojim sokovima saftat, jel teško će moć mrtve zagonetkama se bavit. Nije nemoguće, al nije baš ni moguće, ak ćemo pravo. Onak između.

Zato Draženka, koja zase voli mislit da jedna od četri najmudrije babe u njihovoj grupi, ovu farsu uzdignutom rukom zaustavlja, ter veli: „Rec ti nami, Višnjo, kako će nam otaj

betmen pomoć da ostanemo na klupici, zadržimo živote i sačuvamo ugled u ovom selu.“

„Zapravo vrlo jednostavno! Napravićemo... predstavu!“

I tad, uprav utom času, koda je bilo planirano, začuju se udarci na vratima.

Bum!bum!bum!bum!

„Otvaraj, Višnja!“ viče muški glas, a oko

NASTAVĆE SE...

"Čuli ste za fan fikšn? Znete, ono ko sajens fikšn, ali kada Kirk i Spok nisu kolege nego... hmm... gdje smo ono stali? A da, fan fikšn! E pa i Babe imaju svoje fanove, a fanovi taj folk, filk, fan filki...đavo će ga znati! Vole narodno!"

Možel tako? Može?

E pa onda, nađite nekog da vam fučka Daleku obalu od one Daleke obale a vi pjevušite!

Malena klupica

U mojemu selu, kada pičiš šorom
malena klupica
Na njoj četiri babe, sjede ranom zorom
Malena klupica, mrmolje

(Refren)

Malena (fff)
Malena klupica nas mami
Malena (fff)
Malena klupica!

Babe Anko, Filko, Draženko i Julko
malena klupica
U mome selu četvrtkom, se uvik dicu tuklo
Malena klupica, i frflja

(Refren)

Sunce na zalazu kada šorom zlati
Malena klupica
crveni rogonja, iz crnog pakla svrati
Malena klupica, SE RAZMARAMI!

(Refren)

Ratnice u koži, sve nevolje kolju,
Malena klupica
Vragove, svemirce, i mađaricu koju
malena klupica

Malena (fff)
Malena klupica NAS BRANI
Malena (fff)
Malena klupica!

Kad prašina se slegne, babe jope sjede,
Malena klupica
Truloj Višnji preko puta u pendere glede
malena klupica

Malena (fff)
Malena klupica nas mami
Bablja (fff)
Bablja klupica!

Živko Prodanović je jedan od rijetkih koji kod nas pišu znanstveno fantastičnu poeziju. Ima on i zafrkantskih pjesama, ali kad piše ozbiljno...

A i filk može biti ozbiljan. Iako Živko nije imao namjeru uglazbiti ovu pjesmu, dok sam je čitao osjetio sam ritam i kadencu... I našao sam melodiju.

Pročitajte pjesmu u tišini.

A zatim, pustite u pozadini pjesmu Na balkonu (Pun kufera uz Arsena Dedića).

Nakon solo gitare koja će vas uvesti u pjesmu, počnite recitirati u ritmu kada se priključi ostatak

instrumenata. Ako vas je pjesma povela i ako ste bili u ritmu, drugu strofu počete s melodijom trube... I završiti prije ponavljanja melodije.

Jer ritam vremena je bitan u poeziji, baš kao i u životu.

Odlazak leptira

Živko Prodanović.

prijatelji moji,
ne znam jeste li već čuli
za pripitomljene vulkane,
za misleće glave lutaka iz izloga
i za tirkizne ljepotice s čeličnim srcima,
ne znam jeste li već čuli
za ona neuhvatljiva bića iz podzemlja,
za neodgojene prozore, poludjele mostove
i strojeve s lošim namjerama,
prijatelji moji

ne znam jeste li već čuli
za gradove koji proždiru svoju utrobu,
ne znam, prijatelji moji,
ali sada to više nije važno,
jer jutros mi je na ruku sletio leptir,
pa me pogledao tužno
i umro bez jauka i pokreta,
prijatelji moji,
umro je posljednji leptir na svijetu,
jutros